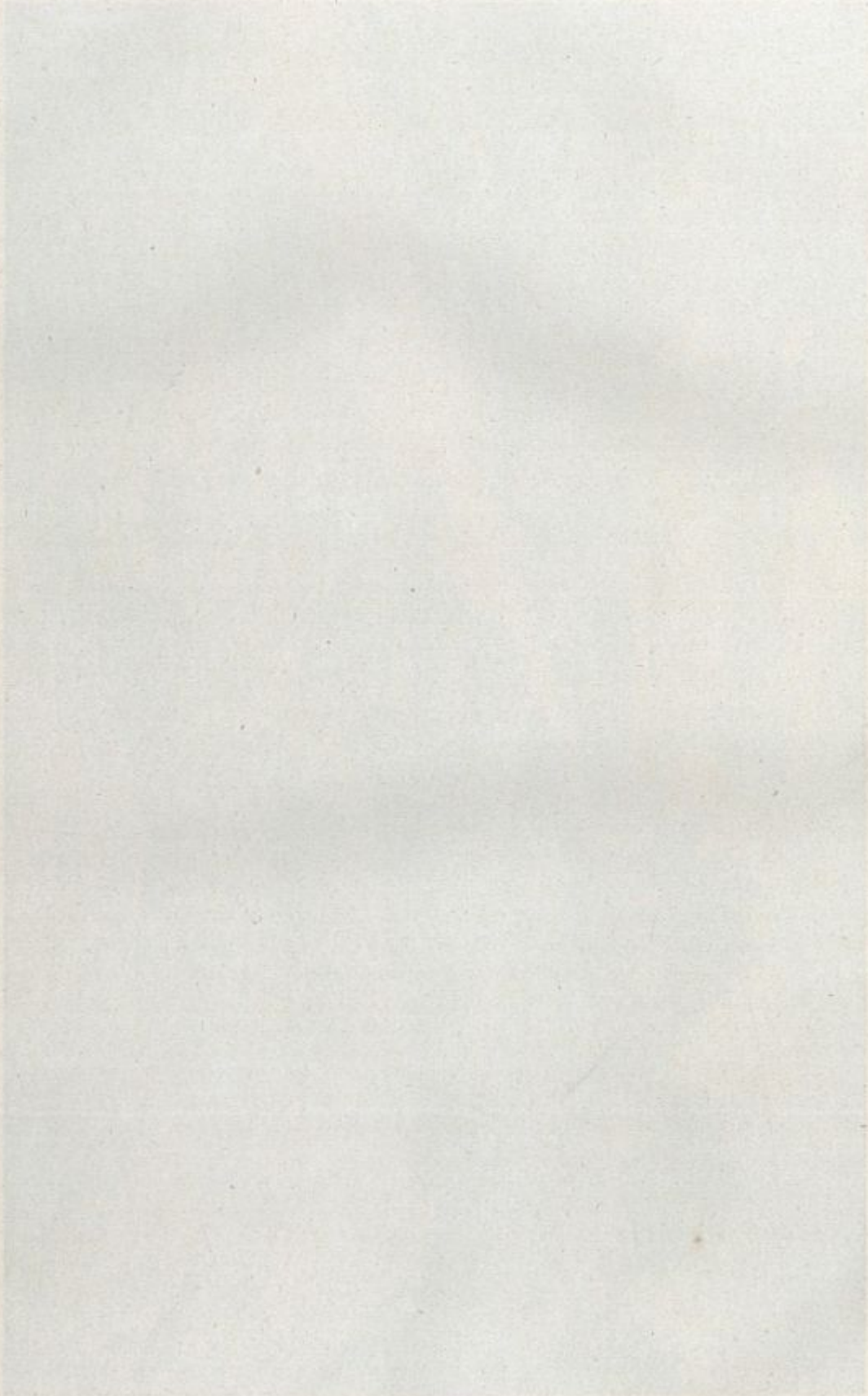
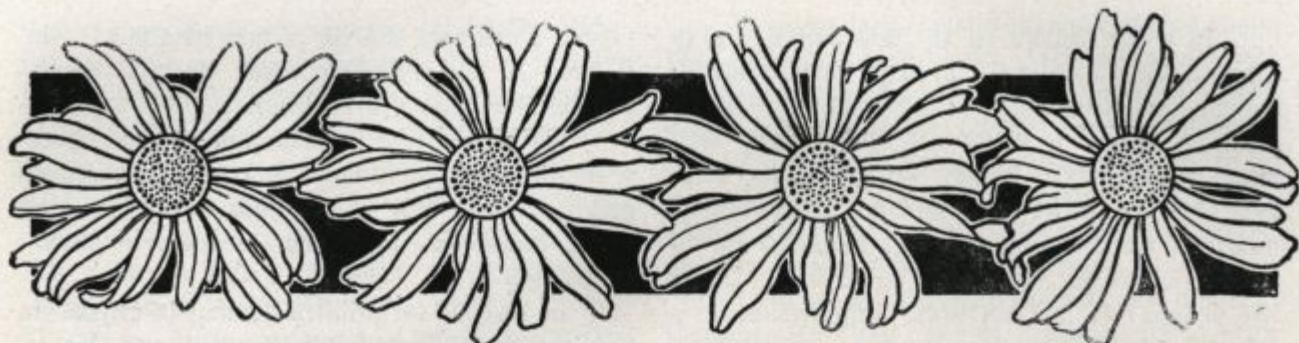

M. C. MEDOVIĆ: NA MORSKI OBALI.

OB VRAZOVİ LIPI.

Govoril dne 21. avg. 1910 dr. Fr. Ilešič, ko se je na Vrazovem domu razkrila spominska plošča in vsadila spominska lipa.

Tako smo torej razkrili spominsko ploščo, spominsko ploščo v spomin Stanku in preteklosti, pa tudi v spomin današnjemu rodu, ki v znaku Stanka Vraza pripravlja lepše čase bodočnosti.

Vsadili smo lipo, želeč, da bi se ji korenje razrastlo v globino in širino, da bi se ji vejevje razplelo na visoko in široko, kras očem, čebelam pašnik.

O, ni to lipa, drevo; slovenstvo je to, trdno ukopano v našo zemljo in široko zvezano z ostalim Slovanstvom, z vsem hrvatsko-srbskim svetom . . .

O, ni to lipa, drevo; to je naš Stanko, sin Ljutomerskih Goric, ki je Slovence trdno spojil z ostalim Slovanstvom, z vsem hrvatsko-srbskim svetom . . .

Stanko je danes med nami, Stanko „sin domači“.

I.

Stanko pozdravlja danes Vas, Ljutomerčane — zakaj prišli ste na ta krasni kraj pod Jeruzalemom po potih, koder je on hodil v šolo ljutomersko mimo doma Miklošičevega. Pozdravlja Vas, Murske Poljance in Ščavničarje — zakaj dobro so mu znane Vaše njive in livade, ob njih je hodil k svojemu šolskemu drugu Košarju v Slaptince. Pozdravlja Vas, Pesničarje: z Muršcem kapelanom sta hitela po Vaših potih mimo Sv. Lovrenca k Sv. Miklavžu, nevihta ju je zatekla in ploha ju je premočila, pa evo v hipu kapelana in študenta v narodni noši, v bregušah — iz Murschetza je postal Muršec. Pozdravlja Vas, Ptujčane: v Vašem mestu je pohajal Krempljevo „visoko šolo“, t. j., pripravljaj se je za gimnazijo. Pozdravlja Vas, Mariborčane — po Vaših ulicah

je hodil dijak Stanko, visok kakor jelen in zdrav kakor riba. Pozdravljene, vse Slovenske Gorice!

Ob tem pozdravu, se mi zdi, se odpirajo grobovi, iz njih se dvigajo duhovi, duhovi mož, ki so gledali prvi narodni pokret svojih Slovenskih Goric in čutili Stankov razvoj: Dviga se Modrinjaka pesnika naslednik, župnik Sv. Miklavža, Juri Deutscher, ki je v Stankovem listu prvič ugledal slovansko cirilsko pismo, dviga se njegov kapelan Muršec, ki je po teh hribih Stanku „krožo polnil“ ter se z njim „Sileni smejal“, dviga se središki kapelan Matjašič, ki je tako težko zapuščal te „blažene hribe, tako lepo obvenčane“, dviga se Anton Krempelj, župnik pri Sv. Lovrencu in pri Mali Nedelji, ki se je na stare dni z vso dušo oklenil „sloge slovanske“, dvigata se Danjko in Šerf in Gottweiß in Cvetko — nad vse pa je vzplaval ljutomerski dekan, Jaklin Mihovil, golob sivi, ki je bil prinesel Stanku slovansko pošto prošlosti, slovanski glas hrvatski; ta svobodoumni vzgojitelj Stankov kliče danes: „Glejte, nad tem svojim sinom imam svoje dopadenje!“ —

Sedaj pa pozdravlja Vraz vse, ki ste prišli izza Drave, od Vinice, Varaždina, Krapine in Zagreba, Vas vse, ki ste kdaj romali za svojimi ideali tja proti Majki Božji Bistriški. Zakaj rano je spoznal in vzljubil Stanko Vaše kraje.

Kranjskega lekarnarja sin, Ljudevit Gaj, pa njegova majka pa Stanko so pozno v mesečini šli domov; toplo jim je bilo pri srcu — od daleč se je zaslišala v zategnjenih zvokih slovanska narodna pesem — in v žilah jim je zaplala kri in širina modrega, zvezdnatega neba jim je razkrila veličino slovanskih nebes: Moč so začutili svoje zemlje in dejali: „Još Hrvatska ni propala . . .“

In v tem znaku so se često zbirali Gaj in njegovi, Vraz in prijatelji pri Majki Božji Bistriški: starina opat Krizmanić, vrstnik Jaklinov, sin jožefinskih časov, je kakor otec zbiral okoli sebe mladi zanosni rod. Ljubav jih je družila, zdravica krepila; starost se je mladila, mladost se je modrila. Ozrli so se in iz tega razpoloženja videli prvič, da je „lepa naša domovina“. Lepa? Kje je lepa? Je li v teh brdih ljutomerskih ali v ravninah slavonskih ali v gorskih velikanih triglavskih? Vsaka teh pokrajin ima svojo lepoto, a vsa lepota nam zasiže, ako jih pogledamo z enim pogledom, združene v enoto, kakor jo je zrl Gaj, ko je pel:

U kolu jesu svi Hrvati
stare države,
stare slave vjerni svati
'z Like, Krbave;
Kranjci, Štajer, Gorotanci
in Slavonija,
Bosna, Srbi, Istrijanci
ter Dalmacija.

In po vsej tej veliki naši domovini, ki naj bi se bila zvala Ilirija, je bil Stanko „sin domači“.

Vraz se je iz Gradca, kjer je pohajal vseučilišče (jus), preselil v Zagreb ter odsle pesnil in pisateljval v hrvatsko-srbskem jeziku. S tem svojim korakom je ostal le zvest tradicijam svoje ožje domovine, ki je bila v prejšnjih časih s sosedno Hrvatsko eno kulturno področje.

Stari jezični spomeniki (prisega, oporoke, pravila bratovščin, dopisi itd.) v Središču, Ormožu, Ljutomeru in Veliki Nedelji kažejo pretežno vpliv zagorsko-hrvatski.

Ormoški graščaki Sekelji, Zrinjski v Nedeljišču in Čakovcu, Draškovići v Ljutomeru so bili naravna vez Hrvatske in Štajerske... „Lahi“ in Lahonjci in „Hrvati“ in Bezjaki so priča, koliko ljudi se je iz hrvatsko-srbskih krajev priselilo k nam.

Varaždinska gimnazija in zagrebške šole so po naravni legi Štajerce vlekli k sebi in so sinovi središki malo ne brez izjeme študirali v Varaždinu, se spoznali tam s hrv. književnostjo ter jo prinašali na štajersko zemljo, ki ni imela kulturnega središča.

Prve knjige, tiskane za štajerske Slovence, so bile tiskane v hrv. zagorskem jeziku in pravopisu (1758).

Kakor je bil Zagreb blizu, tako je bila Ljubljana daleč.

Župniku pri Sv. Križu se je zdel pred 150 leti naš jezik „napol slovenski, na pol hrvatski“, župnik cmureški in ptujski sta odklonila kranjski

prevod katekizma, češ da je tam nerabljev... In še pred 70 leti je Danjko rekel, da rajši preide v hrvaščino nego v kranjščino.

Vse to edinstvo je nekdanj imelo trdno oporo v imenu; zakaj Slovence smo se imenovali vsi preko Zagreba dol v Slavonijo, po celem tem svetu, brdovitem, lozovitem, krasnem in plodovitem. —

In Vas, ki ste prihiteli semkaj iz celjske in kranjske strani, pozdravlja danes Vraz, „Ilir iz Štajera — saj je nekdanj opetovano pozdravljal ljubljanske može¹⁾, se bratimil s Prešernom in tovariši, ki so ljubili našo pesem, našo pravljico in zgodovino. Zakladov si je želel, zakladov našega naroda, pa se je odpravil na pot: Iz Zagreba preko Metlike, Novega Mesta, Ljubljane in Kranja na Bled²⁾, preko Ziljske Doline³⁾ tja daleč v Italijo, kjer v italijanski dolini Reziji biva najzapadnejši Slovenec⁴⁾. Razkrivši Rezijo, je kretal nazaj čez Koroško v Maribor, Slovensko Bistrico in Podčetrtek, kjer ga je z odprtimi rokami sprejel njegov zvesti Štefan Kočever, Središčan. Toda tej ljubezni je naredila konec — policija. Stanko je moral v Gradec na zasllišbo, češ, da je bunil narod in širil neke „čudne pesmi“ (Imel je s seboj Vukove, cirilski tiskane narodne pesmi). Bogoslovcem se je prepovedalo, korespondirati z njim in okrajni glavar celjski je dobil tajen ukaz, naj pazi „na nekak individium, po imenu Stanko

1) U zemlji slovenskoj
vidi se grad jedan,
kano (kakor) grad od pčelâ,
krasan i uredan.

2) „Odnesi, moja Vilo,
na svojem tankem krilu
moj poslovenski pozdrav
na slovensku Zilu,

gdje pod cvětnom lipom
plešu momci krasni
i dčevojke čiste

3) kano mčsec jasni.
„Tu leži raj jedan
pod strehnm Triglava,
kojega drži ko dčete
u naručju Sava . . .

Kod jezera toga
duše golubinje,
dvě Slovenke divne,
Vile jezerkinje.

4) „Dalje pram zapadu
u mirnom zavčtju
stoji narod veseo
ko dčete u cvetju.

Vraz, ki se potepa po Štajerski ter izkuša pridobiti pristašev za rastoči ilirizem“. Pa se je zares nosil Vraz uprav „revolucionarno“: zakaj imel je rdeče podšito surko, ilirsko crven-kapo in — dolgo brado! Še par let pozneje je funkcioniral politični aparat, ko se je bilo bati, da bi se na primiciji Davorina Trstenjaka v Kraljevcih prikazala v surkah Vraz in Miklošič ter mogoče z damami govorila slovenski.

Zlato ilirsko svobodo so zatrli madžarsko-rusko-turški diplomatje. —

Toda policaj je zaman preganjal idejo. Kako naj sablja preseka misel? Pač pa je misel, ideja pregnala policaja — pobegnili so pred njo vsi policaji l. 1848.

Misel svobode je takrat zavlada in osvobojenim narodom so se razvezali jeziki kakor apostolom na prve Binkošti. Gaj je v Zagrebu klical: „U Parizu sloboda, u Beču sloboda — i za nas je kucnuo čas“. Visoko bansko mesto je zasedel ilirski Gajev sin, Jelačić, z vojsko prekoračil pri Varaždinu Dravo, zaščitil Dunaj in užugal Pešto, želeč si ene, velike in zato slovanske Avstrije.

V znaku tega „avstroslavizma“ so se zbrali 1848 Slovani v zlati Pragi, da bi se posvetovali o svojem skupnem postopanju. In na ta prvi sijajni vseslovanski shod so poslali štajerski Slovenci — Ljubljana je še spala — svojega Stanka, ki je bil, večč raznim slovanskim jezikom in zlata „nedolžna duša slovanska“, shodu podpredsednik, predsednik jugoslovanskemu odseku.

Tako se je širil Vrazu pogled: „sin domači“ Ljutomerskih Goric, potem hrvatsko-slovenskega sveta, končno na visokem mestu vseslovanskega shoda. Tak Stanko Vraz je danes pri nas in Vas vse pozdravlja.

Dà, širil se je Vrazu duh, telo pa mu je slabelo. „Oh, kam gre, Stanko, tvoja pot?“ Težke novice so prihajale o njegovem zdravju in prijatelji so si bili v skrbeh.

Zaman mu je poslal l. 1850. zvesti drug njegovih mladih let, Muršec, izkupiček za zadnje prodane knjige, da bi si „lahko kupil eno stekleničico lekarije“ — grob je zazijal in maja meseca 1851 sprejel v sebe 41 let starega Stanka.

Vrazov duh se je rešil zemeljskih spon...

(Dalje prihod.)

VOJESLAV MOLE:

MOLITEV.

Naj bo moj grob šumeči, bujni oljčni gaj,
naj z Vesno šepetajo mlade, sveže veje
in Favn v nevidne strune v gaju mi igraju
in večni Pan naj se v grmovju bližnjem smeje,
pod bregom šumi morje
in v sinje vse obzorje
naj lije solnce neskrunljivi soj,
nad vsem naj solčni drgeta pokoj!

Ne, Azrael! Naj bom večernice prelest!
Naj demon zvezde bom, ki iz noči trepeče,
izdam vsemiru vsemu naj o dnevu vest,
vsem zemljam, solncem, daljam vsem noči blesteče,
naj zadrhtim v daljine,
naj razjasnim temine,
Za gore daljne naj se potopim
in v zarjah vekovečnih naj zgorim!

MATILDA KLEMENČIČ:

SEN.

Kot sen prijeten v tihih sanjah
je vstala tvoja slika pred menoj,
kot misel sladka v tožni uri
prikazal duh se tvoj mi je nocoj.

In duša z dušo govorila
v ljubezni do prezgodnjega je dne,
in ko iz sanj sem se zbudila,
rosile iz oči so mi solzé.

DR. IVAN LAH:

POTNIK NIČ.

POVEST S CESTE.

(Dalje).

Zidamo tudi mi novo, a stalno novo, vedno se prenavljajoče. Recimo, ko bi bilo ono ostalo, zastaralo bi se bilo življenje tudi po njihovem, ker bi se ne bilo prenavljalo v vednem zanikovanju in odporu. In to hočemo mi, ki smo sedaj napolnili ceste dežel. Sedaj veste, kaj je to, cesta. Večni tok po svetu, neprestano življenje, večni dvom in odpor staremu in stalnemu. Goethe bi rekel: ein Geist, der stets verneint.“

„A to je duh, ki vse razdira, in pomislite...“

„Dokazal sem vam, da to je življenje, kajti kar obstane, propade smrti, in prav je tako.“

„In pomislite, ko bi vsi zanikovali, vsi dvomili, se upirali...“

„Tedaj bi prišla sreča na svet, sreča, ki je danes ne moremo pojmiti. Veste, da je bil nekoč filozof na svetu, ki je povedal veliko resnico, da je človek najsrečnejši, ko najmanj potrebuje? Rekli so mu pasji filozof in ga gledali z začudenjem in glejte: govoril je resnico. In ta „najsrečnejši“ pride takrat v onih dneh. Mi smo prerokj in oznanjevalci te dobe. Srečno ljudstvo pljuva na nas, toda mi mu odpuščamo, ker ne ve, kaj je sreča, ker ne more stopiti z nami na cesto.“

„Družba ali ljudstvo se pač boji za svoje.“

„Da, razumem. Amiel pravi, da je ljudstvo vedno planilo po onem, ki ga je motil v njegovi samoljubni zadovoljnosti. Vi govorite o tem ljudstvu in govorite tudi o vedi in umetnosti... Vidite in zato je človeku prijetno na cesti. Edino

ta poezija mi je razumljiva, kajti tu sem v harmoniji. Vije se na primer bela cesta po ravnini, tja do gričev in se izgubi vanje. Lahko zasanja duša. Greš, greš, hodiš, koder te vodi cesta. In vedno se ti odkrivajo nove strani. Sanjali ste morda kdaj lepe sanje. Tako se to vrsti. Gore pozdravljajo v daljavi, jagnjedi strme v zapuščenosti, loke zelene, prijazno vabeče, gozdi se gube ob njih kakor bajke. Grad se ti odkrije izza gostih lip, velika hiša ob cesti, kočica med drevjem. Nihče ni napisal več knjig, nego je tu povesti. Berača srečaš na cesti — nova povest. „Ej, brat,“ mu zakličeš in se pogovoriš ž njim. In slišiš lepe, zanimanja vredne besede. In kipar, ki hoče delati kip z naslovom „življenje“, mora priti sem po material. Spal sem nekoč s takim bratom. Povem vam, da je znal pripovedovati lepe historije, kakor nihče na svetu. Potovala sva skupaj po deželi in nekoč zjutraj ni bilo niti njega niti moje srajce. Imel je prav, kajti skoraj gotovo je potreboval to, kar je vzel. Krasno je vzhajalo solnce tisto jutro: velika, rdeča obla je žarela, da je go-relo v njej celo nebo. Dolgo sem v njenem žarečem siju premišljal to, kar bi danes imenoval filozofijo ceste. Zdelo se mi je, da gledam bogu v obraz, in morda je bila to moja najlepša in najgloblja molitev, kar sem jih kdaj opravil v življenju. Zapel sem se in odšel dalje ter se z veseljem spominjal svojega izgubljenega brata in žal mi je bilo, da ga ni bilo več z menoj. Zbudil sem se nekoč v beli hiši ob cesti. V veži se je kregal krčmar z gostom za en krajcar. Stepla

sta se in konec je bilo komedije. Poleg moje postelje je ležala nova, bela jopa. Ko sem odhajal, je stala krčmarjeva hči na pragu. Zasmehljaj se je njen obraz, vredna je bila, da se je nanjo ozrl „človek s ceste“, kajti razumela je sanje o veliki sreči. In tako gre naprej povest in sreča in življenje, vredno tega imena. Sedaj veste, gospod, vse: cesta je posledica hrepenenja, kakor je hrepenenje posledica dvoma in upora. Tako se čisti življenje, uničujejo se prej določene vrednosti. Ni hrepenenja, kjer ni ceste, in brez vrednosti je življenje, ki nima pravih vrednosti.“

„In kaj bi bil cilj tega življenja?“

„Cilj tega življenja je veliko življenje, ki ga živi nov, vedno višji človek, kajti edino to more biti sreča. Razumejte, kaj je cilj: to, kar dosežemo in česar ne dosežemo; cilji, ki so doseženi, niso več cilji. In tako cilj sam govori zoper stalnost in obstoj, kajti čim dalje cilj, tem večje hrepenenje in to je sila človeka, zato ne poznamo doseženih ciljev; dvom in upor gre stalno z nami; nedoločen je cilj, ki leži v skrajni daljavi, kakor je neznana pokrajina, ki leži za griči ob cesti, kajti kar določimo, lahko dosežemo, in končana bi bila naša pot, obstali bi in bi padli s svetlimi cilji vred v blato in bi bili vredni smrti. Cilji bi ne bili svetli, ker bi jih umazala množica. Zato govorimo o nedoločenem cilju in o neznani sreči, ki leži ob poti navzgor, naprej. In to je ves naš namen — ne doseči, ampak dosežati, kajti le v tem ostane večno hrepenenje, ki je sila življenja. Mi smo sila — velika sila, gospod — a če obstanemo pri ciljih, postanemo breme zemlje. To je danes vsa družba in vsa množica je v nadlego sebi in zemlji. Zato je nedoločen in nedosežen naš cilj in cela naša vrednost je samo v hrepenenju po njem. Sedaj sodite o vrednosti onih ljudi, ki so blizu cilja ali na cilju! Da vam povem zgled: ljudje so si skovali boga, so se ustavili pred njim in ga molili. Verjemite, da, ko bi bil to bog, bi bil pljunil na nje, a daleč je bil Bog od boga, ki so ga naredili ljudje. Toda ljudje so bili na cilju, dosegli so boga, ki je bil nekaj hrepenenje. Zato je padlo hrepenenje in padli so ljudje. Lovili so se za boga, toda on je bil njihovo delo in ni bil višji od njih: zato so padli vsi skupaj in zdaj leže tam z bogom vred. Tovor zemlje so in vsa njih sila teži le nizdolu. Grešili so v tem, da so dosegli svoj cilj. In ne more biti drugače, kajti človek pada, dokler ne reče: „Ne!“ in tam se začne pot navzgor. Zato ima vse svojo vrednost v svojem nebitju in človek ima največjo vrednost v nič, razumejte me prav: od tam je namreč

vedno mogoča pot navzgor. Ne bom vam pripovedoval o časih, ko smo spali skupaj s svojimi doseženimi cilji in redili svoje ničvredne trebuhe; godi se to še danes in še nismo rekli: Ne, kajti dvom in upor sta nam zoprna, ker sta zoper lenobo. A veliko božje hrepenenje je vrglo nekaj ljudi iz one smrdeče mlakuže, kjer so gnili ljudje s svojimi cilji vred pod mračnim solncem javnega mnenja. Vagabundi so napolnili pota naše domovine. Že samo ime je bilo zoprno onim, ki so bili ostali tam; težko dene solnce onemu, ki je navajen teme! Dvom, upor in zanikovanje jih je pognalo na solnčno cesto in tam je bil začetek vsega. Vedno in povsod je bilo tako. Ljudje, ki so dosegli cilje, sanjajo o umetnosti pri gorkih pečeh in pri polnih mizah, toda tam se rodi umetnost samo za nje in zato niso mogli razumeti naše umetnosti, kajti treba je bilo prej izpremeniti nazore o vrednosti. Kdor bo pisal zgodovino naše umetnosti, bo pisal zgodovino vagabundstva in moti se, kdor misli, da bo kdaj drugače. Deseti brat je bil zgled in Dolef je šel za njim in šli smo naprej mimo človeka, ki je sedel v zakajeni krčmi in je znal latinski, in preko Pankrčevega očeta do človeka na poljani, mimo fanta, ki je šel čez plan, pa do Jakoba Nesreče. Prosim vas, po kom je govorilo življenje večjo resnico nego po teh ljudeh? Kdo drugi jo je tudi mogel govoriti? In ko bi jo bil govoril, ali bi ne bil moral udariti sam sebe na usta: Lažnik, lažeš! Ko so se pojavili ti ljudje, se je zgodilo ž njimi, kakor s človekom, ko se je znašel na zemlji: ni vedel ne kod ne kam in je šel naprej za solncem. In je šel naprej. Toda prišla je množica in se je ustavila pri ciljih, takrat se je zamračilo solnce. In ko so vstali ljudje iz množice, so šli, koder jih je vedla cesta. Od takrat so se spoprijateljili ž njo. Drug za drugim so šli, brez vprašanj kod in kam. Zato so pljuvali na nje oni, ki so v znamenju miru in ljubezni spali v blatu ob cesti z doseženimi cilji, kajti ljubili so lenobo in sovražili dvom in upor. Spredej pred množico so ležali oni, ki so najbolj sovražili dvom in upor, in so bili zaznamovani z zvezdami in znamenji v znak zaslug in slave. Zanje je namreč to imelo svojo vrednost. Ljudje, ki so šli po cesti, so klicali „Naprej!“ in nihče ni rad moten v mirnih sanjah. Danes nam je cesta poezija in nihče ne vidi več one množice, kakor da je segnila v jarku, liki umazana mrcina, ostudna in smrdeča. Čas je prerastel vse to in začelo je zeleneti, kajti bliža se pomlad. Ljudje, ki so šli po cesti, so spoznali, da je človek sam sebi namen, in kaj jim je mar mrcina ob cesti! Šli so

in so našli sebe in poezijo. To vse so našli na cesti brez cilja. In sedaj vidite, kje se začne romantika in drugo. In naša veda je mera resnice."

Prestala sva za trenutek ter obsedela zamišljena pri mizi. Mrak se je priplazil preko pokrajine in iz nerazločnih, temnih leh se je jasno kazala bela, vijoča se cesta, ki se je počasi gubila v mrak.

„Vi ste mnogo čitali.“

„Gotovo,“ je odgovoril, kakor predramljen iz sanj, kajti zagledal se je bil v mrak po beli, vijoči se cesti.

„In sedaj mnogo potujete . . .“

„Da. To je isto, kakor študirati in čitati, morda celo zdravejše. Danes je moja poezija cesta, potovanje v živi umetnosti in moja veda je: uničevanje tega, kar so mi povedali drugi, ter raziskovanje: kje je kaj in kaj je to, kar je.“

„V katero vrsto sedaj živečih ljudi spadate?“

Pogledal me je resno:

„Ne prištevam se nikamor in ne spadam nikamor. Vsak naj išče sam, če je kje resnica, najti moramo vsi isto.“

Pogledal je po pokrajini. Vidno je bil zelo utrujen. Bližala se je noč, zarja na nebu je obleдела. Temnomodre gore so se zakrivale v sive mrakove, zelena loka se je potemnila prav do bele ceste. Žarele so mu globoke, jasne oči, kakor v radosti.

„Ali veste, zakaj sem se ustavil tu?“

„Ne vem.“

„Ne ustavim se povsod, a tu harmoniram: star, propadel dom, žalostna slava starih dni, grob preteklosti in zibel bodočnosti; pivci pri mizi, ki rešujejo nerazrešljivo vprašanje tako, kakor se rešuje: z uničevanjem; krčmarjeva hči pred hišo z večernimi mladimi sanjami, jesenska loka in bela cesta ob njej tja do gričev v nepoznano stran in semkaj spada vandravec Nič z svojo filozofijo; zato oprostite, da sem toliko govoril.“

Sedela sva nekaj časa molče in zamišljena. —

(Dalje prihodnjič).

VIT. FEOD. JELENC:

TRI PESMI.

I. KAM?

Kam vodi pot, kje konec je in cilj,
mar v večni temi ali solnčni luči,
v obupu, strasti, grehu in molitvi,
v življenju, smrti, večnosti, ljubezni?
Kje je izhod, kje pristanišča varna?
Mar cilj je — večni boj razburkanih valov,
mar večni mir — brezplodne sanje
premaganih onkraj groba, smrti?
Kje je odgovor? Plašni krik iz teme,
blodnica vešča na močvirnih tleh . . . .
Vse tiho, temno, kakor grob . . . .
Kam vodi pot, ki ji vrnitve ni?

II. NAPREJ.

Opajal sem v ljubezni svojo dušo,
z obupom hranil jo in mržnjo,
strastem jo nenasitnim žrtvoval,
posvetil v ognju sem jo greha!

Mladost, življenje, sreča, koprnjenja
živela in umirala so v nji,
zdaj v laži, zdaj v resnici je drhtela,
bežala kakor senca čez grobove.

In brez počitka brez miru in sanj,
kot večni eter, proizvod življenja,

kot divja vihra nad oblaki, solncem
je padala, se dvigala in rasla.

Kje moč je, ki zastavila bi pot,
kje boj, ki bi končal s premago . . . .
naprej, naprej po poti neizvestni
tja do strasti, obupa, greha, smrti!

III. VRAG.

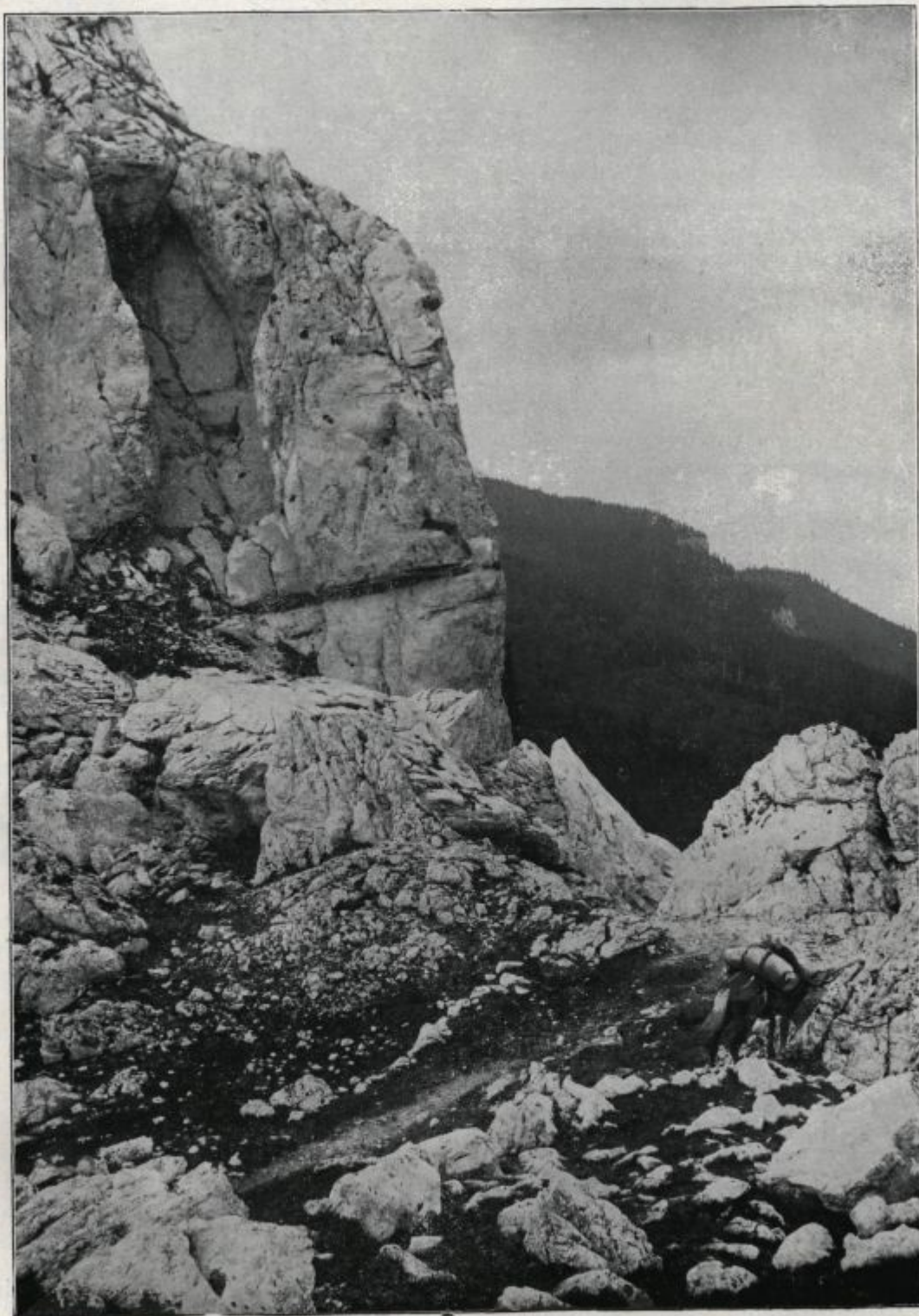
V življenju nikdar tilnika ne skloni,
imej pripravljen v roki vedno bič,
udari, zraven si pomisli:
Jaz sem vse, a ti si nič!

Nikdar ne ogni se, nazaj ne glej,
in naj obup in prošnje se glase, —
molitve, vzdih, jok, in stok —
naj smrtni krik prodira ti srce.

Kdor prosi te — obrni mu hrbet,
nesrečnika potlači niže k tлом,
kdor dvomi, upa — obupov
užgi mu v duši dvom!

To človek je in mož popoln,
ki mu strahu ni sile mar,
usmiljenja, ljubezni ne tolažbe,
ki sebi bog je in pa car!

POGLED NA TRESKAVICO.

ETBIN KRISTAN:

KRALJEVANJE.

(Dalje).

Jašmara:

Tako je. Dobro si povedal, vitez!

Perimil:

A vendar je podoben novi čas
tedanjim dnevom kakor jajce jajcu.

Litjan:

Vsak hip prijaha kralj. Pojdiva, vitez!

Perimil:

Ostani danes, Gorataj, pri nas!

Gorataj:

Ne morem. Kliče me naloga važna.

Perimil:

Ostani vendar! Pa govori s kraljem!
Saj veš — naš jezik ni dovolj izurjen.

Gorataj:

Pa kaj naj bi govoril s kraljem jaz?

Perimil:

Ti veš najbolje. Nihče te ne zmede,
naš jezik pa je težek in okoren.

Gorataj:

Kar vi povedati imate kralju,
povedati mu morate sami.

(Iz kovačnice se sliši glasno kovanje).

Pojdiva, Litjan!... (Ljudstvu). Nič se ne plašite!

Kar mislite, povejte, pa bo prav.

Saj kladivo, ki tam ga suče Jarnež,
je tudi težko, pa zadene dobro...

(Odide z Litjanom. Lahko se opazi, da je ljudstvo ponekod plašno).

Darmir (Stromiru):

A kaj s teboj? Prepozno je za beg.

Stromir:

Naj pride silnik pa naj me pobije;
življenje, ki je prazno, je brez cene —

Zvezdana:

A na Svetlano si pozabil že?

Perimil:

V vodnjak se skrij! Zdaj ni pomoči druge.

Zvezdana:

Ob strani je stopnica. Tam si varen.

(Najbližji silijo Stromira, da se skrije v vodnjak. Po kratkem obotavljanju se vda. Ljudstvo se zbere okoli vodnjaka; Darmir, Perimil, Zvezdana stoje spredaj. Jašmara stoji sama ob strani. — Kralj Ivan pride z desne; z njim Vortabor in vojščaki. Ivan obstoji in se ponosno ozre po ljudstvu in po okolici).

Ivan:

Vaš kralj je tukaj. Ali ga poznate?...

Molčite?... Čuden je pozdrav... Pa dobro.

V kosti vam je pač zlezel strah. Seveda.

Otresite ga zdaj in govorite!

Jašmara:

Mogočni kralj, potrpi in dovoli,
da se zavemo, kajti če pogleda
oko človeško v zlatojasno solnce,
stemni se vid in misli se skalé...

Ivan:

Resnico govorite!... Čuden glas
se je raznesel po deželi vsej.
Nezadovoljno — pravijo — je ljudstvo;
da vam ukazi moji niso všeč,
da godrnjate, da ste nepokorni
in puntati se hočete celo...

Jašmara:

Kralj Ivan, gospodar! Ponižno
in tebi vdano ljudstvo je pri nas.

Ivan:

Ni res! Brezvestno je in blazno. Vem.
Poznam to dobro ljudstvo prav do dna
in vem, da neprenehoma preži
na gospodarja, kakor lev ujet,
ki je krotak, dokler se le boji.

Darmir:

Kralj Ivan, to je: Težka skrb nas tare,
ker zdaj ne vemo, kaj bo kdaj iz nas.

Perimil:

Na svoji zemlji nismo gospodarji!
Pa glej! Živeli so očetje naši
na teh zemljiščih, ki so jih škropili
nešteta leta s svojim vročim znojem.
Očetje naši so jih pridobili,
podedovali smo jih mi od njih —
mar ni pravica to že od davnine?

Ivan:

Govori! Le govori — vse povej!

Perimil:

Če ni več naša zemlja, ampak tvoja,
lahko nam vzameš pašnike in njive,
poženeš nas lahko s posesti stare —
a kaj naj bi počeli mi tedaj?

Darmir:

Pomisli, kralj: Svobodni smo rojeni.
Nikdar ni bilo sužnjev v tej deželi...
Povejte vi, ljudje, saj dobro veste...

Ljudstvo:

Ne, sužnjev ne... Od nekdanj smo svobodni...
Podedovali smo svobodo vsi.

Ivan:

Svobodni ste? Ej, to me veseli.
A kdaj sem vam jemal svobodo jaz?

Darmir:

Pač, pač, kralj Ivan. Ti nam jemlješ zemljo...

Ivan:

O zemlji zdaj ne govorim.
Kdaj sem svobodo vam jemal?
Svoboda je nebeška hči;
njen dom je v jasnem solnčnem raju,
kjer nizke ni skrbi in brige
za jed in za pijačo,
za streho in obleko.

Perimil:

Kralj Ivan, glej — navadni smo ljudje...
Živeli smo od dela svojih rok —
če nismo gospodarji svoje zemlje,
ne vemo, kje pridelati si kruha.

Ivan:

Navadni ste ljudje. Zares!
Rojeni ste, da delate,
da kopijete in orjete,
da sejete in žanjete,

pa da si glav ne belite,
z računi se ne ukvarjate,
ki vaš obzor presegajo.

Zvezdana:

Vzvišeni kralj, kakor mravlje smo majhni —

Ljudstvo:

Eh, taka je... Zato smo skromni...
Mi nismo kralji... Kmetje smo navadni.

Kralj:

Pa vendar govorite kakor kralji!
Kaj briga take dušice svoboda?
Nikdar še niste bili vi svobodni,
le zadovoljne so vam bile duše,
če kruha je dovolj imel želodec;
a tega, kar ni bila vaša last,
vam kralj ne vzame — vam ne more vzeti.

Jašmara:

Zaradi zemlje so v skrbeh, o kralj!

Ivan:

Na vašem pašniku se pase čreda.
Zakaj je ne pustite brez pastirja?

Darmir:

Neumna je živina, svetli kralj.
Zašla bi v škodo, pa bi pokončala,
kar posejali smo in posadili.

Perimil:

Lahko bi se splašila in pobodla.

Ivan:

A kaj bi bilo z vami brez pastirja?
Navadni ste ljudje — to veste.
V nižavah ste doma,
do bližnje gore sega vam oko.
Na vrhu pa sem jaz —
v daljave gledam, ki so vam neznane,
v višave jasne dviga se mi glava.
Vam bi se zavrtelo pred očmi,
če tam bi stali.
In vendar godrnjate brez razuma,
ker zvezde ne leže na paši
in ker se dviga orel nad gore.
Potrebno je za vas, da sije solnce,
potreben tudi iz oblakov dež —
ukazovati pa ne morete,
naj sije solnce na poljane vaše,
naj dež rosi in moči vaše njive,
naj veje južen ali mrzel veter.

Perimil:

Bogovi nismo. Oni že vedo,
zakaj užigajo na nebu ogenj,
čemu izlivajo na zemljo dež.

Ivan:

Da, da; to ni več vaša briga.
Pa če vam pošljejo požar, povodenj,
ki vam uniči hišo in posest,

molčite kakor riba v vodi.
 Kaj sodite dejanja moja...?

Zvezdana:
 Presvetli kralj, nihče ne sodi dejanj,
 ki tvoja kraljevska jih misel splodi.

Ivan:
 In nihče naj se ne predrzne!
 Obdelovali ste doslej le kmetске njive;
 poslej ste poljedelci na kraljevskem polju.
 Odsev svetlobe moje pada zdaj na vas.
 Jaz mislim, sodim, vodim in kraljujem,
 a vašim glavam ni skrbeti treba;
 pokorščina vam je dolžnost edina.

Posamezni glasovi:
 Ponižni smo... Od nekdanj smo pokorni.
 Oj, prizanesi nam, prejasni kralj!

Ivan:
 Da je tako, bogove zahvalite!

Glasovi:
 Bogovom čast!... Ponižni smo, oj kralj!

Ivan:
 Le eno solnce se blešči na nebu;
 a kaj bi bilo, ako bi pripeli
 tja gor bogovi drugo črno zemljo?...
 Nad vami eden mora biti velik;
 vsa moč in slava venčati ga mora,
 a blišč njegov je vaša prava sreča.

Zvezdana:
 Prevzvišeni kralj, vsa bliščoba je tvoja,
 od tebe prihaja vsa luč in krasota,
 od tebe razliva nad nami se zarja,
 iz kraljeve slave poraja se sreča
 in blagost in vse, kar si narod želi.

Glasovi:
 Močan nam bodi! Slaven bodi, kralj!
 Služabniki smo tvoji... hlapci zvesti.

Ivan:
 Bogovi ljubljenca si izbero
 in dvignejo ga iz nižav meglenih,
 da ni preprosto ljudstvo brez božanstva.
 Kjer hodi on, tam stopajo bogovi,
 kar govori, božanska je beseda,
 bogov najvišja volja v njem živi,
 bogov tovariš vzvišen je nad vse.
 (Ljudstvo, prej plašno, se razvema in navdušuje ter se približuje kralju; posamezni se dotikajo njegove obleke in meča, pa se zopet umikajo, tako da ostane med množico in kraljem prazen prostor. Nekaterе ženske so pohitele v stran, pa se vrnejo s cveticami, ki jih sipljejo pred kralja).

Ljudstvo:
 Življenje za te!... Slava, slava kralju!
 Božanski kralj — enak ni nihče tebi...!

Ivan:
 Čigava volja se upira moji?
 Kdo dviga svojo hudodelsko roko
 in vstaja zoper kraljevo svetost?

Glasovi:
 Med nami ni zločincev drznih, kralj!
 Vsi vdani kri bi svojo dali za te...

Ivan:
 Zvestoba kralju vaša je dolžnost.

Ljudstvo:
 Priznamo jo. Klečimo pred teboj.
 (Nekateri pokleknejo in dvigajo roke proti Ivanu).
 Ti gospodar si smrti in življenja.

Ivan:
 Kaj sodi nezvestobi? Izdajalcu?

Glasovi:
 Le smrt!... Tak greh poplača kri...
 (Molk).

Ivan (s posebnim poudarkom):
 Tako glasi se ljudstva stroga sodba. —
 Pravična je. Pa naj se izvrši...
 (Molk. Ljudstvo se spogleduje v zadregi).

Zvezdana (se približa kralju):
 Mogočni gospod! Glej — to ljudstvo je zvesto.
 Hudo nam je bilo in strah nas je tlačil,
 ker nismo ukazov ti vseh razumeli...
 Slabotni smo; ti pa, oj kralj, si mogočen;
 zločinstvo kaznuješ, a zmoti odpuščaš —
 zločincev nezvestih ne najdeš med nami —

Ivan:
 Da — zmoti prizanesem milostljivo;
 zločincu ne! Slabost je hudodelstvo.
 A kdor zločinca skriva, je zločinec.

Darmir:
 Resnično, kralj — izdajstva ni med nami.

Ivan:
 Tajiš in ne bojiš se moje jeze?
 Upornik, ki beži pred mojo sodbo,
 je bil med vami. Kje je zdaj?
 Govoril je z jezikom vašim;
 iz vaših je besed odmeval
 njegov predrzni govor.
 (Kovač Jarnež pride iz kovačnice).
 Vodila ga je sem ubežna pot —
 Povej jim, Vortabor, ki si ga videl...

Vortabor:
 Zatekel se je semkaj, svetli kralj.
 Opazovali smo ga. Bil je tukaj.

Ivan:
 Povejte torej, kje je izdajalec?

Jarnež:
 Beguna ščitijo bogovi večni
 in gostoljubnost ukazuje zakon,
 ki je svetejši od človeške volje.

Kraljevsko ni, oj Ivan, kar zahtevaš!
Beguna nisem videl in ne vem,
zakaj ga mrziš in zakaj ga iščeš;
mogoče, da je kriv, a morda ni —
to niso naše brige in skrbi.
Sedaj pa vemo, da je siromak,
ki se mu je pripela za pete
nesreča in nevarnost za življenje.
Ti sam obsojaš črno nezvestobo;
povej, povej, oj kralj: Kaj ni nezvesto,
izdati reveža, ki nam zaupa?...

Ivan:

Ej, kdo si ti, ki govoriš
tako predrzno s svojim kraljem?

Zvezdana:

Kovač je — saj vidiš, prevzvišeni kralj.
V oblasti železo je njemu in ogenj.

Ivan:

Pokličem te, če bode treba,
da naglo mi podkuješ konja;
sedaj, kovač, te nisem klical...

Jarnež:

Ne misli, kralj, da čaka vse na svetu,
pod tabo kar je, kar je nad teboj,
le na povelje tvoje venomer.
Mogočen si, a vendar si le bitje
ustvarjeno, a ne ustvarjajoče.
Še mnoge tajne sile so nad tabo,
ki vodijo roke ti in noge,
ki pa ne čakajo na tvoj ukaz;
če jih je volja, pridejo same.

Ivan:

No, hvala ti, kovač, za nauk;
a nepotreben je. Odklanjam ga...

(Obrne se k ljudstvu):

Sedaj le vam besedo zadnjo.
Stromir je bil med vami. Kje je zdaj?
Če naj verjamem, da ste meni zvesti,
tedaj mi izročite izdajalca.
Povejte, kje je skrit?

(Ljudstvo je preplašeno in potrto. Nekateri izkušajo, da bi neopaženi odšli. Vortabor da znamenje vojščakom, ki jim zastopijo pot. Vsakdo bi se rad postavil za druge, da ne bi stal v prvi vrsti. Darmir, Perimil in Zvezdana ostanejo tako pred drugimi; Jašmara je še vedno ob strani. Kovač Jarnež stoji sam blizu kralja in ga opazuje).

Jarnež:

Pošteno ne vprašuješ. Nepošten
bi bil odgovor, ki ga ti zahtevaš.

Ivan (kakor da ga ne sliši):

Molčite... Ali jezik vam razvežem —

Jašmara:

Kralj — zbegano je ljudstvo. Le pomisli,
da je prišel begun, ki ti ga iščeš,
nenadoma, ko strela iz neba —

Ivan (naglo):

Prišel je torej...! Ne tajiš... A kje je?

Jašmara:

Ko strela je prišel — in kdo je vedel,
čemu prihaja in zakaj beži?

Ivan (nepotrpežljivo):

A kje je? Kam se je obrnil zdaj?

Jašmara:

Njegov nam čudni govor ni bil všeč —

Ivan:

Govori — kje je? Drugega ne vprašam.

Jašmara:

A kdo bi vedel, da je bil zločinec?
Zmeden se nam je zdel in pa bolan.

Ivan:

Prokleti jezik! Da ti ga izpulim...!

Jašmara (mirno):

Sedaj nam praviš, da je izdajalec.
Da ščitili bi puntarja, ni treba —

Jarnež:

Priveži jezik, da ti ne uide!

Jašmara:

Izročamo ti torej hudodelca —
(Plašen nemir med ljudstvom. Darmir stopi korak naprej in dvigne roko, kakor da bi ji hotel zabraniti besedo, a sam ni zmožen, izpregovoriti).

V vodnjaku je. Pred tabo se je skrila.

Ivan:

Ha! Vendar! — Vortabor — na delo!
(Stopi naglo bliže k vodnjaku, odpahnilviš ljudi, ki so mu na poti).

Vortabor:

Teško bo, kralj... A morda je utonil...

Ivan:

Na delo, pravim! Kaj se obotavljaš?
(Vortabor pomigne dvema vojakoma, ki pristopita z njim prav do vodnjaka).

Jarnež:

Slabotne duše! Tak je vaš pogum?
In taka je zvestoba vaša?... Zajci!

(Vortabor stoji z vojakoma pri vodnjaku; vidi se, da ne ve, kaj naj bi storil. Ljudstvo se v zadregi obrača od Jarneža. Jašmara se je približala kralju).

Stromir (pride sam iz vodnjaka. Vsi razven kralja se plašni odmaknejo):

Maščuj se, Ivan! Žejen si krvi —
napij se je, da se ob njej zastrupiš.

Ivan:

Imam te, bratec! Kaj sem ti ukazal?
Velel sem ti, da zapustiš deželo —
zaman upiraš se ukazom mojim.
Kar hoče moja volja, se zgodi —

Stromir:

Saj vem že: Taka je svoboda tvoja...
Po mili volji se igraš z ljudmi,
z njih čuti, mislimi in z njih usodo;
le prazno, nizko samoljubje je,
kar imenuješ ti sedaj svobodo.
Vsi smo se bojevali za svobodo,
a ko smo butnili ob tla nasilstvo,
utrgal ti si zase žlahtni cvet,
užival zdaj bi sam rad sočni sad —
svoboda tvoja podlo je trinoštvo...

Ivan (plane pokonci):

Predrzneš! — Čuli ste, ljudje!
Kraljevsko zaigral si milost,
obsodil si se sam...
Sedaj je izgubljena tvoja glava —

Stromir:

Kako bi blag in milostljiv bil silnik?

Svobode nimaš v srcu, revež-kralj!

Svoboda brez ljubezni je drevo,
ki nosi sad, nič boljši od osata.

Zavrnil bi sočutje tvoje, Ivan — —

(Potegne nož izza pasu)

zavrgel bi s prezirom tvojo milost —

glej — z lastno si roko končam življenje.

(Hoče se zabosti. Zvezdana hitro priskoči in
ga udari po roki, ki mu obnemore. Tudi Vor-
tabor hoče preprečiti samomor, a Zvezdana ga
preteče).

Ivan:

Ne ti! Obsodil sem te jaz!

Zvezdana:

Pomisli na Svetlano! Reši se...!

Stromir (se strese, zagleda se srepo v Zvezdano,
nož mu zdrkne iz roke in pade na tla. Glo-
boko ginjen):

Svetlana moja! Vse je izgubljeno...

Dekle neznano, dobrosrčno ti —

pozdravi jo še enkrat, ako moreš...

Zdravstvijte vsi, ki nimate poguma —

a ti, hudobec, bodi mi proklet.

(Dalje prihodnjič).

PETRUŠKA:

KOŠNJA.

Pa vstanejo na vse zgodaj —
še spi utrujena priroda —
vzemo kosci kose na ramo
in na širno gredo poljano.

„Pomagaj Bog“ svistijo kose,
vali se za njimi opojna trava,
in smrt vse dalje, dalje plava,
ves breg blešči v solzah rose.
A kosci molče in hite.

Visoko solnce zašlo je že,
in zadnjič so blisknile kose.
Slava Bogu! Odšla je smrt.
Pa razgrne biserni prt

nad trudno po boju poljano
vsa v zvezdah mesečna noč,
in slavček v tihi dobravi
zagostoli pesem ljubavi.

Slušajo kosci, kramljajoč
v stogih sena z grabljicami,
s prekrasnimi devicami,
in čutijo sladkost neznano.

Že poslušajo deve udano
premične besede o svatbi,
o belih hišicah, pisanih vrtilih,
o dični ljubezni zgradbi,
o lepih življenja načrtih.

In kjer sta hodila prej smrt in mir,
ima življenja moč zdaj svoj pir.

VRH OSOBAC.

DR. KAREL HINTERLECHNER (DUNAJ):

IZ GEOLOGIJE.

(Dalje).

Ne da bi pripomnili izrečno, smo mislili pri predstojećem izvajanju na več ali manj ravno planjavo, ki pa obstoji faktično le v teoriji ali vsaj navadno le v teoriji — na srečo za geološka opazovanja. Ponajveč vidimo vendar grič poleg griča ali goro poleg gore; vmes pa se vlečejo sem in tja doline, žlebi in podobni orografski elementi s svojimi vodnimi toki. Tu visi nekoliko zemška površina. Vsled tega odteka na njo padla voda (dežnica, snežnica), in sicer tem hitreje ter tem živahneje, čim bolj visi ozemlje. Le naravno je, da odnaša vsled tega razsipine raz višje dele pobočij v niže ležeča ozemlja. Tu se torej ne nahajajo razsipine na svojih prvotnih mestih, celo pomešajo se med seboj. Kako naj torej postopa geolog tu, da si osnuje kritično neovržno sliko geološke sestave kake krajine ali posameznih pobočij? Zlasti če so zgra-

jena ta ozemlja iz raznih hribin, ki so nanadene, kakor navadno, druga na drugi.

Mislimo si v duhu grič ali pobočje visoke gore; dotična orografska tvorba naj sestoji n. pr. iz 4 geoloških elementov, ki naj jih tu nazovemo splošno: **a**, **b**, **c**, **d**. Tvorba **a** leži v vznožju, **b** više, **c** še više in **d** tvori sleme ali vrh. Vsaka teh 4 snovi pada. Ob vznožju se nahajajo zato pogojno v obliki grušča vse 4 hribine. Ako pa stopamo po pobočju navzgor, prekoračimo — če smo ubrali pravo pot, s čimer se hočemo pečati pozneje podrobneje — prej ali slej zgornjo mejo tvorbe **a**. Nad to črto je ne zasledimo več. Na daljnem potu se mešajo torej kvečjemu še ostale 3 hribine, a ne do vrha. Kakor smo prekoračili zgornjo mejo tvorbe **a**, tako dosežemo pozneje mejo tvorbe **b** in še pozneje hribine **c**. Naravno, da izostane ob teh mejah na poti navzgor po vrsti, podobno kakor

a, tudi hribina **b** in pozneje **c**. Proti vrhu je dobiti le še grušč tvorbe **d**. Ako pomislimo dalje, da odgovarja vsakokratna vrhnja meja katerikoli navedenih tvorb spodnji meji sledeče, višje tvorbe, sledi iz tega samo po sebi, da smo prekoračili in izsledili navedenim potom vse meje navedenih tvorb, izvzemši (pogojno) spodnjo mejo tvorbe **a**, če jo je sploh mogoče dognati, kajti pogosto meji ta ob moderne ali aluvijalne usedline ali ob toliko grušču, da ga moramo izločiti v zemljevidu samega zase.

Brez daljnje razlage se razume menda, da izsledimo pri poti navzdol navedene tvorbe v obratni vrsti in da odgovarja vsakokratna meja oni črti, ob kateri se pričinja primešavati grušču vrhnjih hribin kaka nova snov.

* * *

Poleg golic in razsipa služijo geologu še razna druga sredstva v dosego popolne slike kake pokrajine. Med temi so najvažnejši: 1. barva prsti; 2. oblika zemeljske površine; 3. izviri studencev; 4. rastlinske razmere; 5. vodotoki in narava tvorb, ki so zapadle vodnemu ali ledniškemu transportu, ter končno 6. stavbno in cestno gradivo v kakem kraju.

1. Kakor smo že omenili, učinkuje voda, ki se pretaka v vrhnjih zemeljskih plasteh, vedno in povsod na svojo okolico. Eksistujoče kemijske spojine razkrajajo, da narejajo iz njih nove. Posebno važne so v tem oziru razne spojine železa, ki ga je dobiti domalega skoro v vseh tvorbah, seveda v raznih množicah. Vsaka rudninska snov, ki je rjava kot ilovica ali rdeča kot opeka, sestoji vsaj deloma iz železa. Podobno se ovajajo nekatere druge snovi.

Kako uporabljajo pogojno geolog to dejstvo pri izdelovanju geološkega zemljevida, se razvidi

iz sledečega. Barva nam služi kot vodilni pojav pred vsem le, če moremo dokazati, da je njen izvor v kavzalni zvezi s kako posebno plastjo ali tvorbo sploh in s katero. Vsaka barva je razvita navadno tem izraziteje, čim finejša je snov, ki jo ovaja. Čim finejša je snov, tem lažje jo pa odplavlja voda in tem dalje od prvotnega nahajališča. Med potom se zmeša z drugimi snovmi, ki prvotno sploh nimajo dotične barve. Spričo teh razmer je priporočiti, da izkušamo s pomočjo barv dognati pred vsem le zgornjo mejo one tvorbe, ki jo ovaja. Če jih je več, ki so nanadene druga na drugi, moramo biti še posebno oprezni. Previdni moramo pa biti pri tem opazovanju tudi sicer. Splošno naj le pripomnim glede barve prsti, da je često izrazitejša, ako jo opazujemo od daleč nego prav od blizu.

2. Oblika zemeljske površine, njen relief, je sicer na raznih krajih odvisen od različnih činiteljev, sigurno pa v pogostih slučajih od narave hribin, iz katerih je dotično ozemlje.

Ako sestoji kaka krajina le iz ene, enakomerno razvite hribine, ali ako prhne razne hribine približno enako hitro, ne ovaja teren nič karakterističnega, kar bi bilo v vzročni zvezi s trdoto in vsled tega s postankom dotičnih tvorb. Ako sestoji nasprotno kako ozemlje iz razno-rezistentnih tvorb, tedaj sprhne mehkejša tvorba hitreje nego trše. Med poslednjimi nastanejo žlebi, jarki, kotline ali kaj podobnega; trše tvorbe pa kipe proti nebu kot kope ali grebeni itd. Na pobočjih je treba paziti v takih slučajih zlasti na grape in rebra. Na ta način se ovajajo krajevno razne geološke enote na prvi pogled poznavalcu ali so mu pa vsaj nekak kažipot pri njegovem delu.

(Dalje prihodnjič).

ANT. SLAVIČEK: BLATNA CESTA.

C. FL. GOLAR:

LILIJA JE ŠLA NA POČITNICE.

Radost se je smehljala v mojih solznih očeh, in polno žalosti je bilo srce, ko sem se poslavljaj. A v resnici ne bi vedel, česa je bilo več v meni, ali solz ali smeha. — Solnce je sijalo skozi dež, iz jasnega, veselega neba pod črno obzorje so se bleščali zlati žarki, in mavrica se je vzpenjala pod oblake. Pisana, rožna mavrica. —

„Ampak,“ je dejala moja mlada žena Lilija, „ampak, da se mi boš lepo vedel! Ob devetih, najkasneje ob pol desetih imaš poljubiti mojo sliko na steni, ker ne bo mene . . . moje oči ali ustne — oči so safiri, ustne so rubini po tvojem leksikonu z datumom najine ljubezni. Zapri oči in sanjaj vso noč o svoji ženki! Moje oko bo čulo nad teboj.“

In naivno šegavo so pomežikale njene modre, njene jasne oči, zasenčene z ovalnim pasom, pogledale so name in potem proti kuhinji, kjer gospodar naša Rezika, gorenjsko dekle. Ničesar ji ne morem očitati, ne slabega, ne zlega, a vendar me hudo razburja, ker drži vse preveč z mojo soprogo in ji nese vse na nos, kar ukrenem.

In tako se je Lilija odpeljala, in sicer na Štajersko, na svoj dekliški dom, k očetu in majki, za dva, mogoče tri dni, mene pa je pustila sama. To mi je, da govorim po resnici, zelo, zelo všeč. Dva dni, mogoče tri dni sem prost kakor svobodna ptica pod vedrim nebom; ako se ne oziram na tisto oko, ki bombardira po kuhinji, lahko počnem to in ono, lahko ležim podolgem in počez na dveh posteljah, z glavo pri vznožju,

edino svoji ljubi Liliji nakljub, dva dni sem neomejen gospodar, in s tem je združenih mnogo prijetnosti. A po drugi strani sem zelo nejevoljen.

Lilija me je zapustila, in jaz jo, naj govorim odkrito, še zmeraj tako ljubim, da se bojim nesreče. Lahko se mi zgodi bogvekaj, ker sem vročekrven, vse kipi po meni, kadar se naslonim na njene prsi, in srce bije in vre in kri šumi, kadar objamem njen polni stas. Bog me varuj nesreče!

Lilija je torej šla k očku in majki, ni mi povedala zakaj, kakor da nisem vreden njenega zaupanja, in to je, kar me ljuti in mi dela sive lase, Bog nas varuj! A mislim si lahko, kaj je. Zakaj, da vam povem, jaz in Lilija sva poročena tri mesece, in zadnji čas je moja žena nekam zamišljena. Njeno prej rožno lice, ki je sokrivo, da sem sklonil ponosni svoj tilnik, je zbledelo, rubini njenih ust, ki so sokrivi i. t. d., so postali prosojni, njena krasna nedra le so zmeraj krasnejša. In meni se je zdaj že sanjalo dve noči zapored o koklji. Iz vsega tega lahko sklepam to in ono, ali da mi ni ničesar povedala! Čakaj! Dejala je, da ji je dolgčas po domu, da gnezdi štorcklja na strehi na Štajerskem, in zato mora pogledati. Nasmehnila se mi je v resnici zelo ljubeznivo, ali s tem me ne kupi! In jaz se ti maščujem! Sedaj sem dva dni sam svoj gospodar, in tako bom skakal čez ojnice, naj si tudi polomim noge in rebra.

Legel sem na divan z blatnimi čevlji. O, če bi me videla Lilija!

„Rezika!“

Nekaj ropota po kuhinji, morda umiva in čisti, a zdaj ni čas za to.

„Rezika!“ Tako sem zakričal, da se je prestrašil celo porcelanasti Kitajec na okrogli mizici in poizkusil salto mortale v globino. Pero je počilo pod menoj, kakor da je zabruela struna in se utrgala, duri so planile narazen, na pragu stoji kuhinjski duh. Rokave ima prijetno zavihane do komolcev, lahti kipe rdeče, lica so znojna, in predpasnik je bel.

„Kaj je to? A? Kapa kosmata! Ako te pokličem, imaš biti ena dve pri meni, kot bi mignil. Te bom že naučil.“

Usta so ji zazijala, roke omahnile, takega me še ni videla in ni vedela, da imam toliko poguma. Stala je in me gledala nezaupno. Njen nekoliko topi nosek je trepetal in duhal po zraku, njene prsi, prej tako drzne in bahate, so pod trdo-blestečim predpasnikom koprnele in kopnele.

„Sedaj sem jaz tvoj gospod, in samo meni se imaš pokoriti. Ako Ti velim na primer: „Skoči skozi okno!“, moraš takoj to storiti. Seveda tega ti ne rečem. Poslušaj pa, kaj ti rečem: „Tukaj imaš denar, pojdi k „Pisani muciki“ po vina! Naročil sem ga sam malo prej na poti s postaje, dobiš kakih deset steklenic, vzemi torej košarico s seboj! Pojdi!“

Rezika je strmela in molčala. Njene oči niso verovale moji ukazujoči desnici, in njen sluh ni deloval. Saj pravim, gorenjska koza!

„Ali boš šla, ali ne boš šla!“

„Gospa so prepovedali.“

„Kakšna gospa? Zdaj sem jaz gospod in gospa! Precej, ali pa skoči skozi okno!“

Ni šla in skočila tudi ni.

„Kapa kosmata!“

Tako sem jezno zaklel, da jo je kar odneslo.

„To bi torej bilo,“ sem mislil, „to bi torej bilo. Njeno voljo sem zlomil, in zdaj ni moči na svetu, ki bi mi kljubovala. Vse mi je pokorno!“

In oblastno sem meril sobo in koval in mislil velike misli.

Nažgem si cigareto in stopim k steni, kjer je visela slika moje drage, moje drage žene. Povem, da sem jo včasi ljubil, in še zdaj me v gotovih trenutkih napadejo slabosti, ali da pokažem svoj gnev in svoje neomejeno gospodarstvo, sem dvakrat puhnil polna usta dima v njen obraz. O, da me je Lilija videla!

Čez nekaj časa se Rezika vrne, vsa zasopljena in potna. Košarica, polna do vrha vinskih butelj, je škripala v njenih rokah. Dobro! Vzajemem steklenko, povonjam, prečitam etiketo in

pogledam skozi njo proti solncu. Ah! Kako se preлива v njej zlata luč, nekoliko rožno pobarvana, kako se bo to penilo, iskriilo, ah!

„To si opravila, Rezika, dobro si opravila!“

Mel sem si roke, stopil k njej in jo poščegetal po okroglem podbradku. „Rezika, dobro si opravila! A zdaj, ljubica, pojdi k našemu trgovcu. Kar ti bo dal, to prinesi! Sem že jaz govoril. Pojdi, pojdi, Rezika!“

Da ne ponavljam — Reziko sem poslal tisto dopoldne menda petkrat, ne, šestkrat po poslu. In vsa soba je bila napolnjena s steklenkami in raznimi preokusnimi in dišečimi stvarmi, da sem se topil v pričakovanju tega, kar ima priti.

Bil sem ves dan krasne volje, in opoldne je sedela Rezika pri kosilu na moji strani.

„Ti si pa zares fletno dekle! Glej, glej, a prej te še videl nisem. Čakaj!“ In jako spretno in ljubeznivo sem jo prijel za lica, mehka in polna lica, in malo privzdignil tanko bluzico, ki jo je imela na prsih. O, da me je videla Lilija!

Rezika se je poredno smehljala in tlačila v usta lepo rumen kos kolača, ki sva si ga privoščila.

„Ej, vidiš, kar opazil Te nisem. In Ti si naravnost imenitna punčka. Ali — saj veš, kako je! Ženko imam, žalibog, in ona mi ukazuje in me ravna. Drugače pa, o, kako bi se midva imela rada! Sedi v moje naročje, vidiš, tako! Hopla, punčka! Čakaj, en poljubček, no, no, saj ni gospé, kaj se bojiš.“

V naglici sem stisnil njena usta, tako da se je zaokrožil preprijazen gobček sredi rožnih ustnic.

„Vse povem Vaši gospe, vse do pičice, boste videli!“

„Kapa kosmata, kaj blebetaš! Koza, glej, da se mi pobereš!“

Skočila mi je z naročja, se postavila predme v slikovito, junaško pozo in si podprla boke z rokami.

„Kaj, gora zelena, vi me podite stran!“

Samega začudenja sem udaril z roko po mizi in razbil nekaj posode ter se ozrl vanjo. Presneta Gorenjka, kar všeč mi je bila. Zato sem se potolažil in pričakoval večera, zakaj tedaj se je imela začeti gostija.

Hodil sem po sobi in od strani gledal Reziko, ki je pogrinjala mizo, donašala kozarce in buteljke in krožnike in rože. Včasi sem stopil bliže, prestavil nekoliko to ali ono stvar, ali Rezika je gospodinjila in delala po svoje, kakor da me ni.

„Rezika, meni se zdi, da bi bilo tako bolje“, sem dejal ponižno in postavil krožnik s sadjem

malo proti sredini. Rezika me je počila po roki in odrinila sadje na konec mize.

Tako sem opravljal dostojanstvo gospoda in gospe.

Zmračilo se ni izlepa, in noč ni hotela priti. S palico sem stal pred stensko uro, ali kazalce ni hotelo z mesta, in solnce na nebu se je smejalo široko, odpiralo in odpiralo je zlate svoje oči ter se ni ganilo. Slednjič, slednjič se je potuhnilo za oblake, in že sem mislil, da je šlo pit božjo milost, a zopet se je hipoma zarežalo visoko na nebu. Potem se je skrilo za drevje, in njegovi žarki so me ščegetali po licih, in nato šele se je trudno in tiho potočilo v ozarjeno posteljo.

Slavnostno sem razsvetlil svoje dvore, in prišli so moji trije najljubši prijatelji, ki sem jih bil povabil na veselo praznovanje svoje svobode prvikrat po treh mesecih, odkar me je božal nežni jarem in so rožne verige ovijale moj tilnik.

Moji prijatelji so bili zelo prijazni in vrli gospodje, sama slavna, neoženjena gospoda. Odmašili smo prvo buteljko in si natočili kozarce. Kako se je vse penilo in kipelo in so bistre kapljice, sladki biseri pršeli in skakali iz nemirne gladine. Žejalo me je v ustih in grlu, in jezik se je sušil. Ah!

„Na zdravje, gospodje in bratje, na zdravje, presrečni moji tovariši, ki vam ni še ožulil ramen zakonski jarem. Na zdravje in na mnoga leta, vi ponosni gospodje in srečnejši moji bratje, ki niste sklonili neupogljivih svojih tilnikov. Živio!“

Vse je grmelo za trenotek po tej moji napitnici, in nato smo nagnili glave in srkali in pili opojni in iskreči se sok, sladki napitek, studenec pozabljenja. Ah! Jezik je plaval in tonil v čarni tekočini, nebo se je odpiralo, bog resnice in pravice in svobode je trkal na naša vrata.

In praznili smo kozarce, razbijali steklenkam vratove.

„Vedno sem Te čakal, kdaj se povrneš v moje naročje,“ je kričal prijatelj Miško in z levico me je objemal, z desnico vlekel za lase.

„Ali sedaj je vse pozabljeno in odpuščeno, pijmo na zdravje izgubljenega sina, ki se je zopet, četudi samo za malo časa, zakaj usoda je strašna, vrnil na pravo pot.“

„Gospodje in bratje! Da sem kralj, postavil bi vislice po vseh trgih in cestah in holmih in jih ovil z rožnimi girlandami. To naj bi bilo znamenje svete sužnosti in zadavljene svobode.“

Otresel sem glavo prijateljevih pesti in ginjenosti pretakal solze. Dva prijatelja sta se ujela z glasovi in prelepo prepevala:

Kupil sem si bundo, bundo,
tika, tak,
žena pravi frak —
Oj, oj, oj!

Uničili smo vino, razbili steklenke, ali žeje si nismo ugasili, in bili smo žalostni in objel nas je dolgčas. Prijatelji so se začeli meniti, kaj bi storili. Šepetali so si na uho in se mi smejali.

„O Marjetica zakonska, greš z nami? Ne boš se izgubil, saj nocoj si v dobrem varstvu.“

Ni me bilo strah, in šel sem z njimi vesele in drage volje. Poslovil sem se dostojno od slike svoje preljubljene ženke in mahnili smo jo na temne ceste.

Proti jutru smo se vrnili vsi trije na moje stanovanje. Legli smo spat v vzporedno stoječi postelji mojega svetega nemeniškega življenja. Imeli smo vsi težke sanje, zakaj drugo jutro smo se zbudili v slikovitih legah. Meni je visela glava navzdol, da se je dotikala tal, na mojih nogah pa je počivala Miškova glava.

Vstal sem in bolela me je glava, in v njej mi je šumelo sto strašnih misli. Pogledal sem naokrog, in skoro bi omedlel. Po tleh polno razbitih kozarcev, dva stola sta bila brez nog. To je bil obupen klic po maščevanju.

Iz kuhinje je bilo slišati veselo petje gorenske deklice.

Z rokami sem se zgrabil za senca in se zgrudil nazaj na posteljo k svojim prijateljem, ki so spali še zmeraj spanje pravičnikov.

O, kaj poreče moja Lilija!

*

Minil je dan, minila sta dva dneva in polovica tretjega, in jaz sem se klavern in razdejan, poln nesrečnih spominov in slabe vesti, odpravil na kolodvor, svoji Liliji naproti. Po glavi so mi šumele neprijetne in nedrage misli, in ugibal sem, kak obraz naj napravim, kadar stopi Lilija predme, ali naj jo poljubim — zakaj Lilija je moja soproga — ali naj počakam, da stori ona, kar se ji zljubi. Vso pot sem mislil in si ponavljaj lepe spomine. V resnici nebeško je bilo zadnja dneva, ko ni bilo jarma, ne sladkih vezi. A komaj sem menil zagledati zlato deželo svobode, se mi že bliža nežnorožni simbol svete nečistosti. A bilo je prekrasno! O, kako smo živeli, kako junaško junačili!

Potegnil sem iz žepa pisemce, ki mi ga je poslala Lilija prvi dan moje svobode. Namigavala mi je zopet, da gnezdi na hiši, namreč na hiši njenega očeta, namreč na njenem starem domu — štorklja in ima že mlade. Da je bila takrat Lilija pri meni, presneto bi ji kaj žalega

storil. Morda bi jo tako na ustnice vgriznil, da bi ji pritekla kri, ali bi jo pa — no, kar si že bodi! V resnici — ali mene kaj briga, če ima štokrlja mlade! Jaz sem oženjen šele tri dobre mesece, in moja vest je čista kakor Alojzijeva v pratiki.

Boleli so me lasje, in oči so mi bile rdeče, in z žalostjo sem spoznal, da nisem več ponočna ptica, in bil sem slabe volje. Predel sem dalje nit svojih misli: Saj to je gotovo, da bi se vse dobro izteklo, in Lilija ne bi imela niti pojma o mojih junaških delih zadnjih dni, da nimam doma v kuhinji tiste gorenjske koze, ki je sicer krščena, a neumna. To je dekle, ki se nosi pokoncu, viha nos in nosi trde predpasnike, drugače pa ni pri njej niti duha o dekliskem ponosu. Sedaj bo vse izblebetala moji ženki, naštela ji bo vse moje grehe, domače in tuje. Edino to je dobro, da so ji neznane temne ceste mojega nočnega romanja, in to me veseli! Saj ji bo mogoče, ne: mogoče, gotovo ji bo povedala, da sem jo vzel pri kosilu v naročje, ta koza! Ali vkljub vsemu: Imel sem se dobro.

Ko sem bil tako zatopljen v lepa in nelepa premišljanja, me potrka listonoša po rami in mi vroči brzovavko. Kaj pa to? Poslala mi jo je Lilija. No, kaj je zopet s štokrljami, sem mislil in natihem mi je bilo jako prijetno pri srcu. Odtrgam pečat in čitam.

Nisem se motil: Lilija ostane pri mami še teden dni.

„Haj, gospod, prijatelj!“ zakličem za listonošo. „Počakajte trenotek! Nimam več s seboj, prosim, spravite, kar imam.“ Obrnil sem denarico in jo izpraznil v njegovo dlan.

„Tako, tako, čakaj me, Rezika, s teboj imam še besedo!“ sem govoril in se smejal v srcu in jo prevesel krenil na stanovanje.

„Rezika! Noter ž njo!“

Vstopila je, bledela, in zdi se mi, da se je celo prekrizala.

„Kaj je s teboj? Kaj si storila? A?“ In s pestjo sem udaril po mizici, Kitajec je strepetal in obupal sam nad seboj. Skočil je, se prekucnil in obležal raztreskanih udov.

„Kaj si storila? Ven ž njo! Precej na Gorenjsko, domov, in teden dni se mi ne prikaži pred oči! Ali si razumela? Ven ž njo!“

Tresla se je in iskala solz, trikrat se je obrnila, predno je našla vrata.

In tako sem bil sam, popolnoma sam. Poiskal sem Miška in vse prijatelje in z združenimi močmi smo prebili dve najlepši noči.

Tretje jutro prikorakam ob zlati zarji v svoj samostan. Nekoliko sem se začudil, ko najdem stanovanje odprto, a bil sem truden in svest si neomejenega svojega gospodarstva, stopim v spalnico.

Stopim v spalnico, in kolena so se mi zašibila. Na postelji leži moja draga Lilija, gleda in zdeha.

„O, že doma!“ jo veselo pozdravim. „Hvala Bogu, presneto mi je bilo dolgčas.“ Nekoliko se mi je opotekal jezik, zato nisem govoril mnogo.

Lilija molči, moja draga Lilija gleda in misli.

„Kaj ti je, ti me ne pozdraviš?“

Govoril sem trdo in končnice zategoval, da me ne izda jecljajoči jezik. Še zmeraj molči Lilija, malo je nabrala ustnice, kakor bi mi hotela kljubovati, njene oči so zastrte z dolgimi, židanimi vejicami. Bil je že dan, in solnce je usipalo prve žarke na posteljo.

„Bil sem pri prijatelju An-Andreju, saj veš, pred pustom se oženi, in snoči, snoči smo se poslovili od njega . . .“

Vedel sem, da govorim neumnost. Kdo se poslavlja v avgustu od prijatelja, ki se meni pred pustom oženiti! A izgovor je le bil, in jaz sem nekje slišal ali čital, da je izgovor zlato jabolko v srebrni skleđi. Lilija se je napol dvignila in se hudomušno nasmehnila. Pomajala je z glavico. O, ta njena glavica in laski in oči! Kako se mi je vse zazdelo krasno, grozno krasno!

„V resnici, povabil nas je, svoje prijatelje, a ni bilo nič hudega, par steklenic, in pogovarjali smo se, pa nam je noč minila.“

Še je molčala, potem je njen glas zatrepetal:

„Pa vam je noč minila!“

Bil sem žalosten, in srce me je zapeklo. Iskal sem lepega izgovora, da se opravičim in sem popolnoma čist pred svojo Lilijo.

„Saj veš, človek pade v slabo družbo, pade med razbojnike. Glej, tako sem nedolžen in ves čas sem mislil samo nate. Štel sem ure in dneve, nisem mogel spati brez tebe, zato sem obiskal prijatelja —.“

Tedaj me je zopet nekaj dirnilo jako neprijetno, in ne brez vzroka.

Prišla je naša mlekarica, brhka Posavka, in je zapela v kuhinji kot petelinček: „Dobro jutro!“ In njej se je oglasila naša Rezika, gorenjska koza, ki sem jo bil zapodil na Gorenjsko za teden dni.

Lilija je videla mojo zmedenost, moj nemir, in slaba vest se mi je brala na licu.

„No, moj ljubi, zvesti soprog,“ je hladno dejala Lilija, „kaj pa je bilo z Reziko? Zakaj si jo poslal stran?“

Meni je bilo vroče in mrzlo.

„O, kako si me prevaril, kako sem se zmotila v tebi!“

In Lilija je zaplakala, in tedaj je bilo z' menoj pri kraju. Ženskih solz, prijatelji, ne morem ne trpeti, ne slišati, ne videti, in Lilija je jokala zaradi mene! Še sem se premagoval in z levim ušesom poslušal, kako sta se dekletki menili o nekem Janezu, ki je pri vojakih in trpi hudo lakoto.

„Glej, kaj takega bi si o tebi ne mislila. Ko je prišla Rezika za menoj“ — vzdihnil sem in nagnil glavo — „ko je prišla Rezika in mi to povedala, ji nisem verjela. Sama sem se hotela prepričati. A zdaj vidim, da je vse res.“

Njen jok je utihnil, samo solze so se ji svetile v očeh, in pogled je bil vlažen kakor ujeti srni.

Nagnil sem se k njej na posteljo in ji poljubil ustnice in jo poljubil globoko pod vrat.

„Lilija, odpusti . . .“

Pogledal sem ji v obraz. Bila je mirna in lepa, o, tako lepa, kakor je še nisem videl nikoli. Solnčni žarki so goreli v njenih laseh in glavo ji je ovijal jasni blišč. Zopet sem jo poljubil.

„Lilija, odpusti . . .“

Pogladila me je z roko po laseh.

„Takšen si! Tako si mislil name, glej, in jaz te ljubim kakor prvi dan.“

Ko mi je Lilija to očitala, sem začutil nekaj rosnega v očeh — skoro me je sram — in skril sem glavo v njeno naročje. Moj Bog, kako ljubim Lilijo, niti sam nisem vedel, kako!

„Lilija, nikoli več, nikdar, nikoli več ne smeš od mene!“

Bilo je že kasno v jutro, ali jaz sem bil nenadoma zelo zaspan. Objel sem jo čisto in sveto, svojo ženo. In povedala mi je sladko tajnost in pripovedovala prelepo povest o štorclji.

Lilija mi je odpustila, in jaz jo ljubim, silno jo ljubim.

PARTIJA BLIZU BOČCA.

MED BRATE BOŠNJAKE.

(Konec).

Kolosalen je hrbet Bjelašnice, a vsled mnogih zarez in kotanj tako valovit, da sestoji Bjelašnica prav za prav iz več vrhov. Cele tri ure se vleče pot ob tem grebenu do zapadnega konca cele skupine, ki je na zapadno stran strmo odsekana proti dolini Zujavine. V to dolino se zavije železnica iz Sarajevskega Polja ter se vzpenja skozi njo proti glasovitemu sedlu Svanec, ki veže Bosno s Hercegovino na tej strani. Pod tem sedlom je izpeljan železniški predor, ki je sličen arlberškemu.

Pot po hrbtu Bjelašnice ni posebno raznolična, — a vedno odprt razgled na obe strani v daljavo in z roba dol v globoke stranske doline, zlasti v temno dolino Krupe, ti krajša čas in pot ter ti ohranjuje dobro voljo, ako je nisi pozabil doma.

Midva sva dobro voljo izgubila na potu včeraj, toda danes so se nama vremena zjasnila; zašla nisva niti enkrat, pa tudi nisva smela.

Vlaki tudi v Bosni ne čakajo na zakasnele pasažirje; — takih železnic kakor je vrhniška in kamniška pa tu še ne zidajo. Razen tega pa se je moj tovariš zaklel, da se, kakor hitro še enkrat zaide, takoj preseli na drugi svet, da se mi namreč obesi na prvo za to pripravno drevo, češ, življenje ga vsled znanih nezgod nič več ne veseli. Da mi ne napravi tega škandala na povratku, sem se priporočil vsem svefnikom, katoliškim in turškim, da mi dajo pravo spoznanje in pamet, da pogodim na vsakem razpotju pravo pot in da srečno spravim tovariša živega v dolino. In bil sem uslišan.

Na postaji „Han Pazarić“ v pestro zeleni planinski dolini Zujavine je postal moj slabovoljni tovariš povse drugih misli, zaljubljen je zopet življenje; v železniškem kupeju pa se je celo izrazil, da nima nič proti temu, ako bo sto let star... Zdaj sem bil brez skrbi. No, zvečer sva zopet šetala ob Apelovem keju, budila spomine in kovala nove potne načrte.

* * *

„V Hercegovino!“ To je bila najina parola. Pogled z Bjelašnice v to krasno slovansko deželico naju je tako navdušil, da je bil sklep, jo obiskati, takoj storjen in trden kakor skala. Moj tovariš je izvedel svoj načrt prej nego jaz, ker

se je vrnil prej v svojo domovino. — Meni se je pa tiste dni, kot študentu, ki rad greši na gostoljubivost svojih sorodnikov, godilo predobro, nego da bi bil mislil na povratek v domovino. Treba se je bilo po težavni turi na Bjelašnico tudi nekoliko odpočiti; zato sem preložil svoj izlet v Hercegovino in Dalmacijo za nekaj časa. Končno pa sem le spoznal, da bi bilo dobro in lepo, se umakniti s sarajevskega pozorišča, — čeprav sem bil študent... In nekega lepega dne sem jo mahnil čez Ivan v Mostar in odtod, kakor že omenjeno, ob meji v Livno in čez Dinaro v Sinj in Split. O tej velezanimivi partiji drugje in drugi pot! Samo to naj še povem h koncu, da sem si izmislil v Splitu to-le imenično, pravo študentsko bližnjico v domovino. Po morju sem se peljal do Metkovića in nazaj čez Gabelo v Mostar, — odtod pa zopet v Sarajevo, kamor sem prišel po hvaležno in definitivno slovo od svojega dobrega sorodnika. Ali se me je ustrašil! Kajti živel je v dobri veri, da sem že davno doma v Ljubljani... Poslavljanje je trajalo samo štirinajst dni. Končno pa se mi je vendar posrečilo... Čez Slavonijo in Zagreb so me ekspedirali domov s karto II. razreda — kot žurnalista namreč. Ne vem, ali je bosensko-hercegovska vlada danes še tako radodarna s prostimi železniškimi voznimi listki kakor l. 1900. Dobil sem namreč brevi manu za tri mesece veljavno pristo karto kot sotrudnik „Narodov“, in to sem izkoristil pošteno in docela. Seveda se pričakuje od dotičnega prejemnika karte, da v svojih potopisih malce pohvali bosensko-hercegovsko vlado ter povzdigne nekoliko njena kulturna dela; no, in takih slavospevov se je izpelo nanjo že dovolj, zato pa meni tega ni treba. Ne vem, ali sta se Andrejka in Lavtižar tudi kdaj vozila s tako karto križem Bosne...

Hvaležen pa sem še danes bosensko-hercegovski vladi za pristo vožnjo; zato jo naj h koncu vendar-le zahvalim in pohvalim, žal, da ne morem vseh njenih del v okupiranih deželah... Ne vem sicer, ali sem zaslužil to pristo vožnjo, — to pa vem gotovo, da se, ako zve bosensko-hercegovska c. in k. avstro-ogrška vlada za te-le moje „spomine“ zlasti na njo, ne bom nikdar več vozil gratis po njenih železnicah...

KAJETAN OGRIZEK:

BELA KRIZANTEMA.¹⁾

Vsadil jo je Cankar maja meseca 1910 na Rožniku ter jo „posvetil“ svojim recenzentom, posebe Terseglavu, Leonardu in Kobalu.

„Chrysanthemum indicum L.“ je vsadil Cankar, cvetko iz vrste krizantem, „ki smo jih dobili iz Kine in Japana!“ Tako bodo rekli gospodje in se ozirali po marjeticah slovenskih trat, po rožah naših vrtov in po planinkah naših gor. Disharmonija!

Napis nad cvetko bodo pač zapazili imenovani počaščenci, teže cvetko samo; zakaj okoli nje raste vse polno bilja in bodičastega osata. Disharmonija! Ves nasad je videti kakor divja šuma, kjer sta se pogledala in zadivanila umetnik in kritični znanstvenik, pa samo iz obupa, ker sta zašla, pa nobeden ne ve sam dalje.

Ali se je Cankar učil vrtnarstva pri učenem strokovnjaku ali pri prostodušnem ljubitelju rož? Vsekakor pri tem-le; ko bi se ga učil pri prvem, bi poznal — sisteme.

In vendar je, sadeč „Krizantemo,“ hotel biti sistematik, ki dela načrte in sestavlja programe. A to je tragično; zakaj moč. tu ne ustreza volji.

Spustil se je na polje intelekta, dasi ga dejanski izključuje.

„Da je bilo po mojem,“ pravi na str. 2. svoje knjige, „bi vas bil vse povrsti ubogal (namreč recenzente) in užival bi danes beli kruh vašega češčenja; toda hodil sem, kamor sta neusmiljeno ukazovala srce in vest.“ Kaj naj to pomeni? „Da je bilo po mojem“ in „ukazovala sta srce in vest“,

oboje stavi Cankar v nasprotje. Prvi izraz pač pomeni: „Da se je izpolnila meni želja, da se je zgodilo to, kar sem jaz želel,“ drugi izraz pa pomeni: „Ni se moglo zgoditi, kar sem jaz želel, zato ker mi je prirojeno čuvstvo in spoznanje, da moram hoditi po poti, ki mi je določena, ali: spoznanje, da hodim po pravi poti, gnalo drugam“. Na dvoje se tu deli Cankar tako rekoč: v dušo, ki računa, uvažuje, premišlja, in v dušo, ki ve le, da je, in se javlja enostavno. Tej izpovedi je sorodna izpoved na str. 23.: „Dobro vem, da bi nikoli ne mogel pisati drugače, tudi če bi jasno spoznal: vse je res in prav, kar ste mi prerekli od začetka do te ure.“ V teh besedah čitam to-le: „I ako za hip zavlada ona razmišljajoča duša, prirodna sila druge duše jo uniči.“ Ako dodaja Cankar: „Tako bi namreč spoznanje izpopolnil: in vse je res in prav, kar sem napisal od začetka pa do te ure,“ si morem ta dodatek razlagati le tako: „Tisto spoznanje bi, še predno bi ga izvršil, moralo stopiti v ozadje, uničeno od moje prirode, ki veruje bolj v instinktivno nego hotimično delo.“ Zakaj brž ko bi razmišljal, bi izgubil moč: „Kdor dvomi o svoji moči, ni več močan, kdor dvomi o svoji veri, ni več veren (str. 24.). To je: Cankar pozna le instinktivno spoznanje (umetniško intuicijo), ki ne navaja razlogov, ne dokazuje in se ne da prepričati.

Ker tako izključuje umske (intelektualne) momente, preprečuje tudi nastanek volje. Cankar pozna instinkt, a ne volje — pravi Slovan! To slovansko svojstvo je rodilo Slovanom često — anarhijo, dezorganiziranost in nezmožnost čina.

¹⁾ Ivan Cankar, *Bela Krizantema*. V Ljubljani, 1910. Založil L. Schwentner. Str. 84.

Kako je Cankar protiven vsakemu intelektualnemu elementu, nam kaže tudi v pozitivnih nasvetih, ki jih daje kritikom.

„Naj kritik govori občinstvu, ne pa umetniku!“ (11), „ne delite naukov meni, delite jih občinstvu“ (13) — za nauke ni mesta, kjer gre za umetniško ustvarjanje; „pismarji in farizeji, učenjaki in modrijani“ (str. 28) bi umetnika le pohujšali; umetnik naj le „živi to življenje, kakor mu ga je Bog dal,“ naj bode „klas na polju, cvet na vrtu, javor v gozdu,“ ki jim ne more nihče komandirati, kako naj bodo oblečeni — oblači jih večni Bog. Pogleda in gleda te rastline rada naivna duša, ki ni pismarski zamišljena v probleme, ampak se vdaja konkretnim dojmom. Zato more otrok razumeti umotvor in o njem poučiti „recenzenta,“ ki ga ne razume. To je, Cankar izključuje pri ustvarjajoči umetnosti vsako intelektualnost, je ekskluziven lirik, lirik pesmi, ki je prost in direkten izraz hipnega čustva. Seveda izključuje taka narava in taka zahteva obsežnejšo epiko in dramatiko — in zares smo na tem polju siromaki.

Na polju razvitejše epike in dramatike je treba tudi ciljev, ne samo cest, idej, ne samo zaznav.

A baš zoper ideje se obrača osatost okoli Cankarjeve „Krizanteme,“ zoper „pozitivne ideje“ ali „ideale.“ Tem Cankar ne priznava nikake eksistence, češ, „tiste svetle ideale ponavadi imenujemo fraze;“ tudi njegova natakarica Minka mu jih ne zna pokazati; zakaj ko jo vpraša, če ve ona, kaj je pozitivna ideja, se Minka molče okrene ter mu prinese pol litra cvička.

Spričo te borbe proti besednikom „pozitivnih idej“ bi a priori pričakovali, da Cankar sam ne izraža nobene „pozitivne ideje.“ Pa vendar jih oznanja v tej knjigi celo več; resnica mu je taka ideja, resnica, „posoda lepote, svobode, večnega življenja,“ umetnost in socializem (narod). „Komaj zine, mu kane od usten pozitivna ideja,“ ta očitek, ki ga je Cankar v knjigi naperil zoper pesnika drugih „pozitivnih idej,“ leti na njega samega. Zakaj komaj izpregovori, že je čuti besedo „umetnost“ (umetnik), „lepota“ in zdaj še „resnica;“ te besede so zanj tako značilne kakor za druge „napredek,“ „svoboda,“ „slovanstvo.“ Kdor ni absoluten nihilist, ne more misliti brez vseh „pozitivnih idej“ in še absolutni nihilist bi imel eno, in sicer to-le pozitivno idejo: „Vse je nič.“

Če Cankar vsepovprek smeši „pozitivne ideje“, a jih obenem sam uvaja, pač „ne ve, kaj dela.“ Ta duševna neskladnost je naraven znak

duševnega življenja, ki je na stopnji čutne zaznave in instinktivnosti.

Celo očitek, da naglašja „ideal, ki ga drugi imenujejo frazo,“ zadeva Cankarja. Kaj je ta njegova „resnica, posoda lepote, svobode, večnega življenja?“ Kaka resnica bodi to? Morda odnosi (relacije) čutno zaznavnih stvari in pojavov? To bi bile že „ideje,“ a za njih spoznavanje je treba težkega intelektualnega dela in skrbne analize, ki pa jo Cankar zavrača od opazovanja stvari. Ako Cankar ne misli na take „resnice,“ pa mu gre morda za konstatiranje čutnih kvalitete, kakor so barva in luč, grenkoba in sladkoba itd.? Morda mu je resnica „spoznanje,“ da je naša domovina vsa v grehah, v sramoti in v zmotah (str. 57). Ali mu je to spoznanje „posoda lepote, svobode, večnega življenja?“ Dokler nam Cankar sam ne potolmači teh besed, jih bomo imeli le za „ideal, ki ga imenujemo frazo.“

Lepota, ki se javlja v obliki resnice, ima svojo posebno ulogo v razvoju naroda.

„Ne, ne, ta narod ne more umreti in ne bo umrl,“ je vzkliknil Cankarjev brat. „Preveč je lepote v njem; in lepota je neumrljiva, je večna.“ Cankar pa se je pri tem spomnil svojega prijatelja Lužarja, ki je mlad umrl; pred smrtjo si je želel videti še rožnati paradiž, ki ga je zrl nekaj kot otrok; rož vse polno — njega pa je žejalo in lačen je bil; od žeje in lakote se je zgrudil in zagrizel v strupeno rožo. Tako smo Slovenci domovini dali „rož dovolj, ker razen rož nismo imeli ničesar; zdaj pa se ozri ter izprašuj, kdo ji bo dal kruha.“ Rožo je dala domovini naša romantika, ki je bila lakaj „debelušnega, rodoljubnega, nekoliko navdušenega in nekoliko svobodomiselnega gospodarja.“ Ta gospodar pa je zdaj obubožal in malomeščanska romantika je na smrtni postelji, — krizantema je, belejša od snega, ki pa jo ima v gumbnici oni malomeščanski romantik, sedaj berač in potepuh, nepočesan in razdrapan, umirajoč pred cerkvenimi vrati.

Tako torej! Narodu umetnost ni dovolj, ni mu dovolj lirska pesem. Ob lirskih pesmih bi mogel narod umreti. Ta misel je bistvo Cankarjeve alegorije. In v tem se popolnoma strinjam s Cankarjem: umetnost sama ne bo rešila naroda, estetstvo samo ga ne bo spasilo. A v tem leži tragična krivda naše literarne moderne, v tem leži tragična krivda tako zvanega „prešernovanja.“ Prešeren je „oče slovenskega naroda,“ mi smo „narod Prešernov“ in „Prešernovi potomci“ — kličejo esteti in vidijo v umetnosti vse, a evo tu je Cankar obsodil na smrt tistega, ki se je oboroževal le z rožo umetnosti.

Umetnost ni vse. Umetnost ne more biti ves program naroda. Za Cankarja je usodno, da je on, ki kliče opetovano Prešerna nazaj, napisal to „zgodbo“: zakaj uničil je absolutnost svojega lastnega ideala, — seveda se ni zavedal tega, a to je znak neskladnosti mišljenja.

Toda zadača krizanteme še ni dovršena. Krizantema — umetnost ne spada na ogoljeni frak malomeščanske, romantične kulture. Na kamižolo z njo! „V nižavah“ bodo pobrali pohojeno krizantemo umetnosti in ta mladi, novi „narod“ nižav, ki je čvrst in bogat v duši, se bo dičil z njo — to bo sijajna, nova zgradba in „na enem tistih belih lističev (socialistične ali proletarske) krizanteme bo zapisano tudi moje ime,“ pravi Cankar.

Proletarec se bo krasil z umetnostjo! Lepo, idealno zares. Je li pa to tudi realno? Ali je upati, da si bo proletarec hotel zatakiniti krizantemo za gumbnico, ali ne bo rajši v denarnico vtikal stotakov? Ali je težki poklic poštenega rokodelca kjerkoli pod božjim solncem bil srečen od pesmi, ali je znatno množil umetnost? Zaman bi iskali v zgodovini dokazov za to, a i sam Cankar je že pritrtil mojim mislim, ko je — meni se je zdelo to frivolno — ironično govoril o „milem narodu,“ ki Cankarja baje — ne bo čital. Ta opreka med njegovim sedanjim „evangelijem“ in ono ironijo kaže zopet, da ni enotnosti in doslednosti v mišljenju.

Ako pa pri zgodbi o krizantemi misli Cankar bolj na socialno delo nego na umetnost, potem je iz svojega programa vobče izključil prešernovski moment in je s tem prišel v protislovje s svojo sicer proglašano edino zveličavnostjo umetnosti.

Umetnost bo vedno dar izbranih duhov. Le izbrani duhovi bodo vedno ustvarjali prave umetnine in le izbrani duhovi bodo vedno uživali prave umetnine. Tako je bilo in tako bo.

Krog teh izbranih duhov je tem ožji, čim manjši je narod, in se oži skoro v geometrični progresiji.

„Ozka je naša domovina, podobna klepetavemu, opravljivemu mestecu. Bahavost in oholost družbe je v takih mestecih neizmerno pretirana; in prav tako pretirano je zaničevanje do brezdomnih, brezpravnih popotnikov,“ t. j., do umetnikov (str. 7 | 8) — to poudarja Cankar in to istino naglašajo tudi drugi vedno in povsod: Radikalno zlo je malenkost razmer v „dolgi vasi“ naše domovine. Ker je ozemlje in s tem obzorje ozko in nam pogled ne gre v daljavo, se zarijemo vsi v cestni prah kakor slavni Schmackschnepperlein, ki je precenjal cilje ter štel nožice ušem... Eni so se zarili v domači vaški prah — nikoli ne pogledajo v daljavo — pa delajo politiko. Drugi so se zarili v domači vaški prah — nikoli ne pogledajo v daljavo — pa delojo literaturo. Oboji pa očitajo „ideje“ onim, ki delajo na ožji domači grudi, pa se često vzravnaajo in se vprašajo: Kako je pa tam na obzorju?

Kdor s Cankarjem vidi v „tesnobi domovine“ eno izmed radikalnih zla naše „sitničavosti,“ mora iz tega izvajati tudi — konsekvence ter si razširiti pojem domovine (drugače bo na besedah junak in faktično ostal vedno le v — klepetavem mestecu).

Cankar kaže popolno neskladnost mišljenja, ako na ulici gospodičnam razlaga, da on ni „nikak Jugoslovan,“ a v „Beli krizantemi“ zabavlja o „ozki naši domovini, podobni klepetavemu, opravljivemu mestecu.“

Bela krizantema, umetnost se nam bo razcvela in nam lepo cvela le, če bomo enakomerno in stopnjema gledali življenje „v nižavah“ in življenje v daljavah in življenje v višinah.

Konec: Umetnik pravi: „V knjigi „Bela Krizantema“ je premalo umetnosti.“ Kritik pravi: „V knjigi „Bela Krizantema“ je premalo znanstvenosti.“ Jaz pa pravim: Cankarju manjka enotne skladnosti v mišljenju. S „profesorji“ je zavrgel tudi vso važnost intelektualnega dela — na škodo svojega lastnega napredka.

LISTEK.

KNJIŽEVNOST.

Kozarac Josip: Male pripovijesti I. (Str. 135, cena 2 K). Kot peta knjiga „Savremenih (sodobnih) hrv. piscev“, ki jih izdaja „Društvo hrv. književnikov“ v Zagrebu, so izšle Kozarčeve manjše povesti; njih prvi del je pričujoča knjiga, opremljena s sliko avtorjevo in z njegovo avtobiografijo. Kozarac spada med najplodovitejše in najboljše hrv. pisatelje baš preteklih desetletij (umrl pred par leti); realist skoz in skoz, nam z divno nazornostjo opisuje slavonsko življenje, kjer grešita domačin in tujec (Müllerji in Deitelbaumi itd.), a s to razliko, da je greh domačinu v pogubo, tujcu v korist. Strašna tragika neukega selskega župana, ki pusti lepo pri miru vse tradicionalne razvade pijančevanja, ponočevanja in razblodnosti, baš zato, ker so tradicionalne, ter uvidi potrebo reda šele, ko mu sredi vlačugarstva nastrada nedolžna njegova hči, se nam razkriva v „Biser — Kati“. Lenuha, požeruha, ki mu je delavnost napram lenobi kakor ena proti sto, ki je oblečen v cunje in jih pušča na sebi, dokler ne popadejo z njega, ki z veseljem pripoveduje, kaka baraba je bil njegov oče, nam riše Kozarac v „Filipu“; ta Filip je bil ravnodušen napram vsemu, le cerkev je imela neko privlačnost za njega, a ne kot mesto pebožnosti, ampak, ker je tam lahko gledal razne reči kakor otrok v komedijantski izložbi; tako mu je bil zvonar edini „gospod“, a zvoniti mu Filip ni hotel pomagati. V „Krčeličih“ vidimo selske veljake, ki nočejo — lepote, v „Ljudeh, ki mnogokaj trebajo“ pa tatinsko selo, ki se nam v redni državi ne zdi več mogoče. — Tako težkega, to je, tehtnega pisatelja, kakor je Kozarac, nimamo Slovenci; to niso nikake prazne izmišljotine, zafrkacije na razmere, ki jih ni, zmedeni plodovi instinktnega mišljenja, to so slike, ki kažejo pisatelja kot c e l e g a človeka in prikazujejo predmete v objektivni luči, epično. Edini Trdina bi se dal primerjati Kozarcu, toda pri Trdini manjka vsaka večja koncepcija. Kakor Trdina tako seveda tudi Kozarac ni moralist, vendar zadevajo njegovi opisi v živo, ker imajo na sebi vse boje istinitosti. Kakor pri Trdini je tudi pri Kozarcu najti jedrovitih izrekov. Na pr. „Ali mora vse imeti svoje zapreke? Življenje svojo smrt, dan svojo noč, poletje svojo zimo?“ — „Brez inteligencije ni prave energije“. — „Nikjer ne uhvati slavonska duša globljega korena: niti na dobrem niti na zlem; povsod polovičnost in mlahavost, ki še v ničem nista spravili daleč...“ — „Duša govori v meni, da ljudje in Bog ne merijo z isto mero...“ — „Skitati se z najzadnjo propalico, zatirati plod pod srcem na očigled vsemu svetu — vse to ni greh, ni sramota... Ali pokloniti življenje otroku, očuvaj, Bože, to je vrhunec sramote in nepoštenja.“ — „Vsega hode, samo pameti ne bo nikoli preveč na svetu.“ — „To ni v mojih očeh človek, kdor ide zdrav in jak iskat tuje pomoči.“ — „Ako ima posla, ima i dana.“

Županić Niko dr.: Izveštaj o antropološkom i paleoetnološkom radu u Narodnom Muzeju i ekskurziji u Beloj Kranjskoj. (Iz XXIII. godišnjaka Srpske

Kralj. Akademije). U Beogradu. 1910. Str. 22. — Naš Beli Kranjec dr. Županić si osvetljuje lice s svojim delom v beograjskem Nar. Muzeju. Ta stroka je bila v Belgradu očitno zanemarjena, kakor je zanemarjena tudi pri nas. Županić se je marno lotil posla ter je v par letih obelodanil celo vrsto razprav in študij; največje delo mu je pač „Sistem istorijske antropologije balkanskih naroda“, ki je izšlo — mislim — lani v „Starinaru“. V pričujoči brošuri referira o svojih dosedanjih antropoloških študijah, a na novo poroča o svoji ekskurziji v Belo Krajino, Žumberak in Marindol l. 1909.

Trg Klanjec ob Sotli.

l. 1908. mu je radi aneksije Bosne in Hercegovine bilo sprečeno intenzivnejše proučavanje teh predelov, a tudi l. 1909. ni šlo gladko, nekoliko ne radi veleizdajniškega procesa v Zagrebu, nekoliko pa tudi ne radi avstrijskih emisarjev, ki so bili — tako poroča Županić — poslani tja dol v svrhu združenja Žumberka in Marindola s Kranjsko. „Tako su nam s jedne strane pretile neprijaznosti in opasnosti kao činovniku kraljevine Srbije, s druge strane kao Kranjcu, ma da nas politika ni najmanje nije interesovala.“ Ako govori dr. Županić o Srbih na Kranjskem, misli pri tem očitno na pravoslavne prebivalce ob meji kranjsko-hrvatski, a zraven govori prav posebno tudi o Žumberčanih, ki so mu po poreklu (kot uskoki) Srbi, dasi se dandanes v kulturno-političnem pogledu čutijo za Hrvate, vsaj inteligentni Žumberčani. — Arheolog, ki pride v vas, da bi ljudem meril glave, ima sigurno težak posel. Ali naj nam tudi še glave vzame birič? Tako bi se mogli vprašati Marindolci in Bojančani (ki se že 400 let v 93% ženijo le med seboj), ko pride kak Županić med njih ter jim meri lobanje. No pa ker so oni trije seljaki, ki so jih merili pred 4 leti, ostali živi (selske ženske so jim prorokovale skorajšnjo smrt), se nekateri sedaj niso več tako bali „grdega kranjca“. Kakor so tako raziskavanja težavna, tako so njih rezultati nezanesljivi. Dr. Županić vidi v Hrvatih in Srbih dvoje etniško različnih skupin. Jaz bi pripomnil k temu: Ni dvoma, da se lahko na kakem

teritoriju najde dvoje ali več etnoloških tipov; lahko sta na balkanu 2 tipa, a istovetiti enega baš s pripadniki kulturno-politične skupine, ki se imenuje srbska, drugega pa s kulturno-politično skupino hrvatsko, to ne bo držalo, to je pač samovoljnost pri presoji teritorija, kjer so se s Slovani mešali Romani, Obri, Madžari in Turki. Zato bi trebalo le reči: V teh in teh jugoslovanskih predelih prevladuje ta tipus, tam drugi. No, dr. Županič iz označene svoje teorije ne izvaja kakih konsekvenc za današnjo in bodočo edinost srbohrvatskega naroda. In zares, če bi začeli narode ustvarjati po takih arheoloških tipih, bi jih našli po celi Evropi sila mnogo! Dr. Županič je uverjen pristaš naše jugoslovanske zajednice. In čast vsakemu možu, ki se ne da voditi edino le tradicijam.

Turoman Jovan dr.: Omanji spisi Luke Zime.

(Izdanje zadužbine J. M. Kolarca. U Beogradu, štampano u državnoj štampariji kraljevine Srbije, 1909. Str. 340.) Luka Zima je bil rodom iz Štajerskega (1830) ter je deloval kot profesor na pravoslavni gimnaziji v Sremskih Karlovcih, pozneje v Varaždinu, a nazadnje kot profesor grškega jezika na visoki šoli v Beogradu. Umrli je v Varaždinu 1906. Dr. Turoman je v pričujoči obsežni publikaciji izdal manjše spise Zimine, ki se večinoma tičejo metrike in filologije. Zimin zemljak, varaždinski profesor dr. Jos. Križan je knjigi napisal predgovor, životopis Luke Zime, ki je v latinici izšel tudi v varaždinskih „Naših Pravicah“. Zima spada med tiste Slovence, ki so med Hrvato-Srbi našli službo in slavo. Število takih Slovencev ni majhno. To je naša ekstenza, a za to ekstenzo treba znanja hrvatskosrbskega jezika. Tudi to je del naše bodočnosti. Bosna na pr. „molče trobenta“.

Kurnik Vojteh: Kralj Rastislav in sv. Ciril. (Izdal, založil in daroval „Družbi sv. Cirila in Metoda“ povodom petindvajsetletnice njenega obstanka Fortunat Kurnik. V Ljubljani, 1910. Tiskal M. Šeber v Postojni. Str. 16. Cena s poštnino vred 30 h. Naroča se pri „Družbi sv. Cirila in Metoda v Ljubljani“). To je drugo izdanje Kurnikove pesnitve, ki je izšla prvič v „Zgodnji Danici“ 1856. Izdala se je na novo, da bi se „z izkupičkom kolikor toliko pomnožil obrambni sklad Družbe sv. Cirila in Metoda“ in da bi se v „Slovenih nekoliko osvežil spomin na pokojnega pesnika“, l. 1886. umrlega samouka kolarja v Tržiču na Gorenjskem. Pripomniti moramo, da bi se bil moral vsaj jezik izpremeniti, kakor to ustreza sedanjemu našemu razvoju.

„Mi“. Pod tem naslovom izda „Klub hrv. književnika“ v Osijeku svojo prvo letno publikacijo s pesnimi (dr. Trnski, dr. Krnic, Lujo Varga, Bog. Toni itd.), z dramami, novelami in povestmi (Ogrizović, Magjer, Melkus itd.), s poučnimi članki (dr. Tomišek, dr. R. Horvat itd.), z raznimi beležkami in s posebnim glasbenim delom. Knjiga bo imela več umetniških ilustracij in preko 60 originalnih skic in vinjet. Cena elegantnemu izdanju je 5 K. Publikacija prinese „avtograme vseh, a tudi slike uglednejših sotrudnikov“. Ta zadnja točka se prelepo ujema z nič manj nego skromnim naslovom „Mi“. Le brez izložbe, prijatelj Magjer!

„Svetovna izobraževalna knjižnica“ (Svjetska obrazovna knjižnica). Pod tem naslovom nam obeta dobro znani hrvatski političar Stjepan Radić (Zagreb, Medjašna ul. 12) znamenito književno podjetje. Bili bi to predvsem prevodi znamenitih tujih del. Prva knjiga: „Sodobna ustavnost“ (temelji, načela, jamstva, obeležje), samostalno delo na temelju strokovne književnosti francoske, angleške, ruske, češke in nemške, zlasti na osnovi klasičnega francoskega dela „Temelji francoskega in komparativnega ustavnega

prava“ od A. Esmeina, prof. na politični šoli v Parizu, nadalje po baš izišlem izredno aktuelnem spisu „Naša ustavna prava“ od Maurica Caudela, profesorja istotam. Druga knjiga bi bila „Današnja Ogrska“ na podlagi spisov Scota Viatorja, grofa Jos. Mailátha, Gabr. L. Jaraya (oboje franc.), Popovicija in Springerja. Tretja knjiga: „Današnja Belgija“ (francoski Maurice Wilmotte). Četrta knjiga: „Severna Amerika“ (franc. Leroy Beaulie, angl. Cary Colidge, Th. Roosevelt, André Siegfried). Pripravljajo se nadalje: „Poljska politika in kultura“. „Češka politička povjest najnovijega vremena“. — Prva knjiga se že tiska: obsegala bo po priliki 300 strani ter bo v predplati (kdor pošlje denar izdajatelju Radiću do 15. okt.) stala 3 K 50 v, pozneje 5 K.

Nagrobni spomenik pesnika „Lepe naše domovine“ v Klanjcu.

Dr. Vergun: Дмитрий Вергунъ: Червеноорускiе отзвуки. Стихотворения, 2-ое просмотренное и значительно дополненное издание. Львовъ, Галицко-Русская Матца. 176. 8°. (Dmitrij Vergun: **Rdečeruski odmevi.** Pesmi, drugi pregledani in pomnoženi natis. Izdala Gališko-Ruska Matica v Lvovu. 176 str. 8°. Cena 2 kroni).

Vsak, kdor je sledil razvoj slovanske ideje v poslednjih desetih letih, pozna vsaj po imenu bivšega urednika in izdajatelja „Slovanskega veka“, dr. Verguna, tega smelega-gorečega in vztrajnega slovanskega borilca.

V tej knjigi se nam kaže tudi z druge strani, namreč kot globokomiseln, nežnočuteč pesnik-lirik. Seveda, kakoršen je kot politik, takšen je tudi kot pesnik, sicer bi ne bil dr. Vergun: velik, navdušen slavjanofil-demokrat. „Vergun zavidlja človeka s svojo smelostjo, kot izdajatelj vseslovanskega glasnika v nemškem mestu, pa tudi kot pesnik,“ pravi Pipin v „Vjestniku Jevropy“ o priliki prvega natasa Červenoruskih otzvukov. V še večji meri zasluži dr. Vergun to hvalo z drugim natiskom svojih pesmi, pomnoženim za celo tretjino s pesmimi „bojevitega, političnega“ značaja. Na kulturni, socialni boj proti našim zatiralcem, na boj za narodno svobodo kličejo Slovane te pesmi. In kako kličejo! Mrtvi morajo vstati in se dvigniti na vruga, a ne samo živi. Zona prešinja človeka, ko čita te krasne pesmi. Zdi se, da so pisane s srčno krvjo že zatrtih in še zatiranih slovanskih narodov in ta kri vpije k nebu po maščevanje. Da, Vergun je

naš slovanski Tomaž Moor. In ravno o pravem času je prišel: ob jutranji zarji slovanskega veka.

Sin ruskega kmeta je iz Galicije, eden izmed onih, ki hočejo biti to, kar so: Rusi po rodu in duhu, a ne maze-povci, in videl je in preživel vso nesrečo svojih bratov, preganjanih od vlade zaradi rusofilstva, od Poljakov in Ukrajincev. V sonetnem vencu „Trizna po junosti (sedmina po umrli mladosti)*, z besedami Carduccija: O, gioventa, primavera della vita, — o primavera, gioventa dell'anno... in Carlyla: Jaz sem ponosen na svojega očeta kmeta in ne menjal bi ga z nobenim kraljem! — kot mottom, opisuje Vergun pretresljivo to težko, krvavo življenje gališko-ruskega kmeta. Tega kmeta, ta brezpravni ruski narod obožava Vergun (Pesem o domovini) in veruje v njegovo lepšo prihodnost, ko tudi on svoboden zapoje: Kristus je vstal od mrtvih! (Hristos voskrese). Svojo zbirko je posvetil gališko-ruski mladini, ona naj raznese te pesmi povsod, kjer živi ruski narod in ako doleti njih odmev do prekomejnih rojakov in gane njihovih src, tedaj je zadovoljen, večje nagrade mu ni treba. —

No, svoje nesreče je vsak narod nekoliko tudi sam kriv. Usoda gališko-ruskega naroda je enaka slovenski. Tudi tam gre brat na brata (Odstopniku), tudi tam je polno renegatov (Gališki „kralj“ Danijel), tudi tam je najljepša zemlja v rokah tujcev (Z Dnjestra, Rusija rdeča, „Zelena“ Rusija). In potem to naše klečeplastvo in hlapčevanje pred mogočnejši (Brezčuvstvenost, Prevod Čechove 12. Rabske [suženjske] pesmi)! Le bič budi sužnja iz letargije. Zato prosite krvnike, rablje svojega naroda: Le bijte, ubivajte, prolivajte kri, ker kri gnoji polje, in tedaj zraste iz polja kmalu novina — osveta in ostrmite pred tem, kar ste posejali. (Novina ob času galiških volitev leta 1897.)

Vergun je prepričan o veliki ulogi ruskega naroda in jezika v delu za svobodo in edinstvo Slovanov (Prikazni, Kazaki). Takoj spredaj je natisnil kongenijalen prevod Aškerčeve veličastne ode „Ruski jezik“. V „Mojem panteonu“ se klanja prvoborilcem za rusko-slovansko samospoznanje in za slovansko misel: Puškinu, Gogolju, Dostojevskemu, Lermontovu, Lamanskemu, Hurbanu-Vajanskemu, Gunduliću, Dobrjanskemu in Mončalovskemu. Ševčenku govori maloruski: „Ti sam si želel, da bi se vsi slovanski potoki zlili v eno veliko slovansko morje, no ti si bil tudi prvi, ki je posejal sovraštvo med rodne brate in Tvoji nasledniki so Tvojo sveto Ukrajino potegnili v nemško močvirje.“

Da bi spoznal življenje slovanskih bratov, potuje „Po belem svetu.“ „V Dubrovniku“ povprašuje: Kje je nekdanja svoboda, nekdanje bogastvo? Kje so gondole, ki so dale Gunduliću ime, kdo je posekal te palme, ki so Palmotiću rime šepetale? Kjer so prej rdele rože, tam se zdaj šopiri trnje. Nekdanji gospodarji niso prenesli suženjstva, a njihovih vnuki ne morejo raztrgati verig. „Ako se pa južni Slovani zedinite, tedaj zapleše Vaše Sinje morje in na površje njegovo vzplava svoboda. In radost bo zavladala v našem skupnem taboru.“

V Berlinu. „Tu (Unter den Linden) so bili nekdanji lipovi gaji, kjer so se zažigali darovi Svetovidu in Svarogu. Tukaj so se posvetovali Branitorci in sodili narod njih žreci — knezi. To je bilo davno. A zdaj je to slovansko svetišče, kakor nam v zasmeh — šetališče nemških meščanov. A tam v daljavi: Drevored Zmage, tam se dvigajo maliki vragov, ki so tu s križem in mečem uničili Slovane. No, kje je kip tega, ki je oddal te lipe Nemcem? Kje je knez Jacko, ki je žene in otroke svojih vojakov topil, da bi jih na ta način razjaril pred neravno bitvo? Da, postavil mu je spomenik ošabni vrag, no, ne sredi drevoreda, temveč daleč strani v

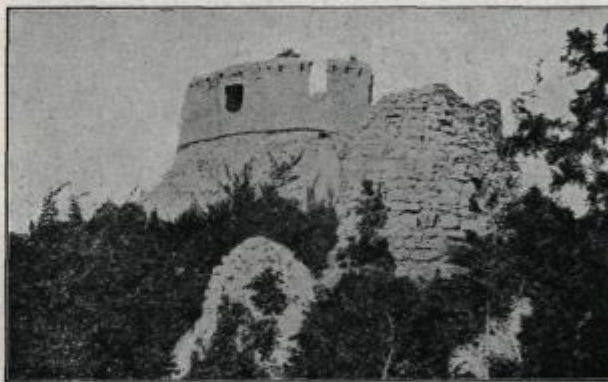
gozdu nad kalno Sprevo, nosečo še dozdej s seboj pot in solze rodnih Slovanov, ki vlačijo svojo sramoto.

O, ali je kje kdo, ki bi posušil te solze, ki bi vrnil svobodo davnih vekov, ki bi zopet postavil posvetovalni (vječevj) slovanski zvon v Polabju in v Pomorju? In ali je kdo, da bi uslišal stok otrok, mučenih na Poznanjskem za svoj jezik, za slovanske molitve?! Da bi zadržal neumne kmete, ki beže v obupu „v svet za morje“, v neznane pogubonosne kraje?! O, ali je kje kdo? ... No, krik moj umira sredi neokornih strašil stoletnih tiranov, ki izza razkošnih mramornih palač vsemu slovanstvu groze s poginom!

Nesloga — to je bič Slovanov. Ne znamo živeti, za vinar dobička naredimo svojemu bratu na tisoče škode.

„Ali je sredi Slovanov sin, ki bi mogel uganiti, kakšne misli da se taje v nagubančenem čelu mračnega Triglava? — Pa pravi tukajšnji narod, da je živel nekdanj junak, ki je našel na Triglavu skrit rajski vrt. Tam Zlatorog strogo čuje nad zlatimi jablanami, na katerih pa ne rastejo jabolka prepira, temveč sloge... Ej, ako bi ga jaz našel: takoj bi od sreče zasijalo mračno lice Triglava — zedinili bi se otroci Slave! In Zlatorog bi nam oddal svoj vrt, kjer bi se Slovani zbirali. In ko bi se naužili ljubezni od zlatih jabolk, začeli bi zlati vek v delih človeških.“ (Na Triglavu.)

Pot pripelje Verguna tudi v Velegrad k grobu svetega Metoda. „Toda kje je on? Kje počiva prah tega,

Razvaline Cesargrada pri Klanjcu.

katerega duh je preživel stoletja? Ki je vse premagal: jezo vražjo, pozabljenje lastnih učencev in sramoto izdaje zapadnih Slovanov... Njegov brat je umrl v Rimu, v gnezdu vragov, ki so ga radi lastne koristi proslavljali, no v duši prekleli in zavrgli davno; toda on, drugi „prvoučitelj“, ki je slovansko ledino zoral s ceno svoje krvi in ječe, preganjan od Nemcev, pritiskan od Rima, vsaj on je umrl sredi svojih domačih — in kje je njegova sveta mogila? Kje je spomenik staromoravske slave? Vragi so za njim zameli vsako sled! Učenci so sramotno zbežali, in Vihingovo sovražno seme se je na njih njihovi košati razrastlo... Kje je ključ češke zemlje? Ne v ponosni Pragi! Pokopan je s kostmi Rastislavovimi, izgubljen je z Metodijevim grobom, leži zavržen v valovih sive Morave...

In jaz verujem: vstane češka zemlja
tedaj šele v nekdanji grozni sili,
kedar duh češki s praškega spet Kremlja
k Metodijevi preleti mogili.“ —

Naše sovražnike je učila in še uči zgodovina. Slovani je nočemo poslušati in lezemo kakor pijani z zaprtimi očmi v nastavljenjo zanko.

A dr. Vergun veruje vendarle, prepričan je o lepši bodočnosti Slovanstva. Porok mu je mladina, ki ni več tako slepa (Naš rod, Rusija, Majnik 1906 l.). Seveda se to ne zgodi brez boja in čuti moramo, da nas ne dobi spečih usodna minuta. (Slovanska straža). Veliko dela nas še čaka. Mnogo je preletel slovanski triglavi orel, visoko se je že povzpел v ozračje, no, do zenita je še dolga, težka pot. In zato na delo! (Slovanski orel). Bodočnost je naša!

Kedar v globino jaz stoletij
 gredočih vprašujoč pogled uprem,
 v prikaznih pisanih, nešteti
 usodo tajnostno pred sabo zrem,
 zrem vseh plemen in vseh narodov
 in daljnih časov zrem usodo, —
 se za Slovanstvo ne bojim,
 vsaj vidim vrsto slik, svetlih ko dan;
 in srčno ganjen zakričim:
 Jaz sem Slovan, jaz sem Slovan! (Prikazni)

Razen teh je v zbirki tudi še mnogo ljubavnih in drugih pesmi, sicer ne tako veličastnih, no, vseeno je med njimi nekaj takih, da jih moremo smelo postaviti v eno vrsto z najlepšimi pesmimi največjih ruskih lirikov, n. pr. Otožnost, Ah, silo volje... Srečanje, Metuljček, Iz dnevnika ljubezni, Sreda in petek, Ne glej na mene očitajoče, Moja pesem, Protirečje i. dr.

Dobro bi bilo, ako bi vsak, ki razume vsaj količkaj ruski, kupil to knjigo pesmi, užival v izvorniku njih krasoto in srkal iz njih navdušenje in moč v boju za naše ideale.

Velik je mož, ki v kljub vsej nesreči, vkljub neskončni vrsti mračnih, težkih dni, polnih krvi in pota, polnih razočaranj, vkljub vsemu preganjanju in izdaji lastnih bratov ni obupal, ki še stoji in veruje v krasno, rožno bodočnost. Rojen je, da budi narod iz spanja, da mu kaže pot iz teme in groze k svetlobi in sreči.

Radivoj Peterlin-Petruška.

UMETNOST.

Libreto za opero na podlagi Šimunovičeve novele „Duge“ piše znameniti hrvatski dramatičar Milan Begović.

Libreto za opero „Rozamunda“ (po Prešernu) piše, kakor smo zvedeli, neki slovenski pesnik.

Jugoslovansko umetniško razstavo l. 1912. pripravljajo, kakor se poroča, naši umetniki, ki živijo v Parizu. Povabljeni bodo vsi umetniki slovanskega juga (slikarstvo, skulptura, gravura, arhitektura, vezenje, čipke itd.). Pojasnila daje Nik. Jeremić, slikar v Parizu, 3, rue Gitle Couer.

Hrvatski kipar Valdec je modeliral busto črnogorskega kneza Nikole.

Slikar Stroj, ki je l. 1841. očitno slikal St. Vraza (gl. sliko v Drechslerjevi knjigi) in ki smo o njem pisali že v 8. št. letošnjega „Slovana“ (str. 291, 292), je imel v Zagrebu nekega sorodnika, lekarnarja Horačka (najbrže je bila žena tega lekarnarja sorodnica Strojeva). Po tem Horačku je podedoval toliko, da je mogel iti v Rim. Držal se je kavalirski ter je imel hišo v Ljubljani na Mestnem trgu, na levo od magistrata. Iz Rima se je bil vrnil pač še pred l. 1851., zakaj tega leta je v Ljubljani risal dijaka Reizerja, rodom Samoborca, ki je takrat študiral v Ljubljani (Tako mi poroča sam g. Reizer, vlastelin v Samoboru, ki ljubi starine in krasi svojo hišo z njimi. Gosp. Reizer ima 3 slike Strojve ter zatrjuje, da je Stroj slikal v Zagrebu tudi pri Gajevih.)

RAZNOTEROSTI.

„Lepa naša domovina“. Kakor smo naznanili že v 8. št. „Slovana“, se je dne 7. avg. t. l. razkril spomenik pesniku te narodne himne, Antonu Mihanoviču (glej njegovo sliko v 8. št. „Slovana“), in sicer v Klanjcu ob Sotli, kjer je Mihanovič pokopan. Bizeljsko, Podčetrtek, Kozje so znani kraji na štajerski strani Sotle, s hrvatske strani jih pozdravljajo Dubravica, Kraljevac in Klanjac, a malo dalje na sever je Desinić, znan po „Veroniki Desiniški“. Klanjac je trg, ležeč na brdu, imenovan tako pač po romantičnem klanecu, ki drži tja proti Desiniću in Podčetrtku. Ta klanec sta nekdanj pazila gradova, Kraljev Grad na štajerski strani in Cesargrad na hrvatski strani, last mogočnih celjskih grofov. Ruševine Cesargrada še dandanašnji mogočno štrle proti nebu. Ta kraj, kjer se bratita skalovita romantika in cvetna idila, si je iz-

Cesargrad pri Klanjcu v 17. stoletju.

bral za zadnje svoje počivališče Anton Mihanovič. Slučaj je, da je njegova „Lepa naša domovina“ nastala na Reki, torej v kraju, kjer si sežeta v roko Slovenec in Hrvat, slučaj je tudi, da počiva Mihanovič na brdih, ki so prav tako slovenska kakor hrvatska, a ta slučaja sta kakor omen, da bode pesem „Lepa naša domovina“ naša skupna, naša prava narodna himna — in to je. Na dan proslave same je prihitela v Klanjac vsa sila naroda, slovenskega in hrvatskega, dasi je pretlo neugodno vreme. Že v soboto je bil ves Klanjac v zastavah in zvečer se je ob zvokih „Lepe naše“ in „Naprej zastava Slave“ vršila bakljada, znaneč, da se bliža svečan dan, pravi blagdan. Drugega dne ob 11. uri se je razkril spomenik; svečanost je otvoril dr. Stjepan Ortner, ki je duša vsemu nepolitičnemu življenju slov.-hrv. Zagorja, s krasnim govorom. Za hrv. književnike je govoril pisatelj in narodni zastopnik Babić-Gjalski, za Slovence dr. Fr. Ilešič. Ivekovič in Brozi, sami zemljaki klanjski, so si pridobili največ zaslug za to slavo; spomenik sam pa je izdelal znameniti kipar Robert Frangeš-Mihanovič, ki je po poreklu še v daljnem sorodstvu s pesnikom „Lepe naše“. Težko pa da bi bila vsa stvar tako uspela, ako ne bi posezal vmes s svojim navdušenjem in svojim izkustvom dr. Ortner, ki je očitno tudi glavni pisec prigodne knjižice „Anton pl. Mihanovič“

Petropoljski. Lijepa naša domovino*. (Sa 8 slika. Izdalo Hrv. Društvo za pučku prosvjetu. Str. 63. Zadnji del knjižice obsega ljudsko predavanje prof. dr. Ferde Martinovića). Knjižica se je na dan svečanosti delila med narod.

Anekdote iz življenja Janeza Trdine. Pred kratkim sem imel priliko, govoriti s profesorjem, ki je bil Trdinin drugi naslednik na stolici za hrvatski jezik in literaturo na nekdanji reški gimnaziji (sedaj Sušak). Pripovedoval mi je: Trdina je vzel za ženo prosto seljakinjo. Prvi hčeri je bilo ime „Domovina“, drugi „Slovenija“, a obe sta umrli. Ko mu je umrla žena, je pustil mrliča in hišo kratkoma odprto ter je šel, ne da bi komu znil besedo; za pogreb so morali skrbeti njegovi kolegi, profesorji. Vrnil se je nekoliko dni pozneje, a ni znil nikomur besede. — Nekoč je Trdina nekemu, ki je veroval v hudičeve zaklade, hotel pokazati vraga. Oblekel je — mislim — svojega gospodarja jako pisano ter mu nadeval vse polno raznih zvončkov ter ga „izpostavil“ na nekem bregu, toda „vrag“ se je ustrašil samega sebe tako, da je potem delj časa bolan ležal v postelji. (Stanoval je Trdina na Reki pri nekem drobninarju ter imel z njim skupno hrano). — Trdina je, kakor znano, predaval jako rodoljubno, a kakor je že bil njedov temperament, često jako ostro: psoval je čez negodnike. Trdinov naslednik je bil lenoba ter sploh ni predaval, temveč bil zadovoljen s tem, da so se dijaki učili po Trdinovih skriptih. Učili so se po njih tudi za maturo, ki ji je posredoval Slavonec Jurković. Dijaki so se po Trdinovih skriptih naučili celih njegovih „pridig“ o pokvarjenih Slavoncih itd., dokler ni rekel Jurković, da bi hotel čuti rudi nekaj — pozitivnega o literaturi.

Metelko in pesništvo. Znani slovničar Fr. Metelko, vrstnik Prešernu in Vrazu, je bil dolga desetletja profesor slovenščine v Ljubljani ter je vzgojil celo generacijo. Težko je bilo takrat (okoli 1830) učitelju slovenščine; ni bilo čtiva. Ni bilo čitanke, ob kateri bi se dijaki vežbali v jeziku, slogu in pesniški dikciji. Kdor je mož, si sam naredi, česar ni. In Metelkovi dijaki so zlagali pesmi, učitelj jih je hranil. V Metelkovi zapuščini se je svoj čas našel zvezek pesmi, šolskih nalog njegovih učencev, ki jih je nekoliko objavila „Zgodnja Danica“, 1. 1870. (25. nov. in 2. dec.). Neki Janez Kovačič je zložil pesem „Nestanovitnost življenja“, M. Vilfan pesem „Bistrica“, Fr. Hrovat pesem „Jutro“, Ant. Jugović pesem „Lenuh“, pesnik ene pesmi ni imenovan. Nekatere pesmi so pisane v bohoričici, nekatere v metelčici. Te šolske naloge so bile pač obenem „Čitanka“.

Študije o naši hiši. V tehn. odseku „Maticе Slov.“ se je letos po vsej pravici poudarjala potreba, natančneje proučiti značaj hiše v vseh naših pokrajinah. „Društvo hrv. inženira i arhitekta“ v Zagrebu izdaja pravkar veliko delo te vrste, a „Österr. Ingenieur- und Architektenverein“ je že 1. 1906. izdalo delo „Das Bauernhaus in Österr.-Ungarn und seinen Grenzgebieten“. V „Uraniji“, št. 29. (Kl. populärwissenschaftliche Wochenschrift, Wien, C. Konegen) priobčuje dr. Viktor Ritter von Geramb razpravo o hiši v Avstro-Ogrski ter pravi (str. 455.): „Das ganze Karstgebiet, einschließlich Dalmatien, zeigt die allerprimitivsten Formen des Herdhauses. Ein einziger, oft gleichzeitig als Stall dienender Raum... bringt das auf niedrigem Herde entfachte Feuer. itd.“ Te stvari si pa res moramo sami ogledati, da nam ne bo treba bolj verovati tujim — ščipalnikom nego svojim očem.

A. G. Matoš, znameniti hrv. pisatelj in duhoviti esetist, književnik v pravein pomenu besede, ki živi za pero in od peresa, se je tudi udeležil Mihanovićeve svečanosti v Klanjcu ter govoril pri banketu. Najbrž je on o svečanosti poročal v „Hrv. Slobodi“; v tem poročilu je bilo čitati značilne besede: „Čast dr. Ilašiću, ali mi imamo dosti teh literarnih profesorjev, pa bi mesto njega hoteli ob sličnih prilikah videti kakega pravega književnika, recimo: Aškerca, Zupančiča ali Cankarja.“ Prijatelji, vidite, kako ste potrebni, pa Vas ni. — Obrnimo stvar: Dne 21. avg. se je vršila Vrazova svečanost v Cerovcu. Vraz je bil prvi jugoslovanski književnik, ki je živel za pero in od peresa. Za Hrvate je tam govoril prof. Kučera, predsednik „Maticе Hrvatske“. O tej svečanosti bi lahko napisal g. pisatelj Milan Pugelj, ki se je udeležil svečanosti, to-le poročilo: „Čast dr. Kučeri, ali mi imamo dosti teh literarnih profesorjev, pa bi mesto njega hoteli ob sličnih prilikah videti kakega pravega književnika, recimo: Matoša, Ogrizovića, Livadića, Lunačka, Lisičara, Šimunovića. Prijatelji, vidite, kako ste potrebni, pa Vas ni.“

„Društvo za pučko (ljudsko) prosvjetu“ je imelo svojo glavno skupščino dne 23. avg. v Zagrebu. Glasilo tega društva, ki je po svoji tendenci slično naši „Prosveti“, a stoji na širši podlagi, se tiska mesečno v 25.000 primerkih. Poverjenikov ima društvo 480 (članarina 1 K). Vzdržuje knjižnice, prireja predavanja in tečaje za nepismene. Dohodkov je imelo 1. 1909. 15.270 K in vlada je prispevala 1000 K. Društvo ima svojo tiskarno ter izdaje poleg časopisa drobne, jako popularno pisane knjižice za narod (dosedaj 25). Duša društva je njegov tajnik dr. Stjepan Ortner, iskren slovenofil.

Hrvatska tehnika v Zagrebu. Dne 1. julija t. l. je umrl v Mariji Bistrici župnik dr. Juraj Žerjavić; v svoji oporoki je daroval svoji dve lepi hiši v Zagrebu za osnutek hrvatske tehnike. Zagreb dobi s tem novo, velevažno kulturno institucijo.

Cesargrad pri Klanjcu je iz početka 14. stoletja; leta 1573. je navalil nanj v kmetski buni Ilija Gregorić, „kmetski cesar“. Štajerski Kraljev Grad (Kraljevac) je stal že v 12. stoletju. Značilno: Cesargrad na h r v a t s k i strani! Ko bi danes bili vsi gradovi na Hrvatskem „Cesargradi“, bi bilo dobro za naš skupni narod — je rekel nekdo.

„Kje dom je moj?“ Zadnji čas se je čitalo po časopisih, da je češki profesor dr. Zibert našel izvorni rokopis te pesmi, ki jo je 1. 1848. v češkem jeziku zložila Hrvatica Josipina Kunovićeve. Zdi se nam, da je ta novinska vest nekoliko zakasnela. Dr. Zibert je o tem pisal že 1. 1907., a jaz sem poročal o pesnici v zagrebškem „Savremenuku“ 1908, str. 91. sl.

NAŠE SLIKE.

M. C. Medović: „Na morski obali.“ (Umetniška priloga v trobarvnem tisku). Partija z Dalmatinske morske obali. — Pogled na Treskavico v Bosni (Fot.). — Vrh Osobac (Fot.). — Ant. Slaviček: „Blatna cesta.“ — Partija blizu Bočca (Fot.). — Trg Klanjec ob Sotli (Fot.). — Nagrobni spomenik pesnika „Lepe naše domovine“ v Klanjcu ob Sotli (Fot.). — Razvaline Cesargrada pri Klanjcu (Fot.). — Cesargrad pri Klanjcu v 17. stoletju. (Po bakrorezu).